

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Petra UHLÍŘOVÁ

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE
Pedagogická fakulta
katedra primární pedagogiky

PRÁCE S LEVORUKÝM ŽÁKEM
NA POČÁTKU ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Work with left-handed pupil at the beginning
of the school attendance

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Marie Linková, Ph.D.

Autor diplomové práce: Petra Uhlířová

Studijní obor: Učitelství 1.st. ZŠ

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: březen, 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne: 5.března 2012

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Marii Linkové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za odborné rady a užitečné připomínky k vypracování této práce.

Anotace a klíčová slova

Anotace

Diplomová práce se zabývá lateralitou a způsoby její diagnostiky u dětí. Je dělena na část teoretickou, praktickou a přílohovou.

Teoretická část pojednává o lateralitě, metodách diagnostikování a metodice práce s levorukým žákem na počátku školní docházky.

Cílem zkoumání v praktické části diplomové práce bylo zjistit informovanost o práci s levorukými dětmi mezi studenty učitelství 1. st. ZŠ a učiteli v praxi.

Přílohová část diplomové práce obsahuje dotazníky použité pro praktickou část diplomové práce a pracovní listy pro žáky na uvolňování ruky při psaní.

Annotation

This thesis deals with the laterality and the ways of diagnosis at children. It is divided into three parts – theoretical, practical and appendixes.

The theoretical part deals with laterality, methods of diagnostic and methodology of work with left-handed pupil at the beginning of the school attendance.

The aim of research in the practical part of the thesis was to find information about working with left-handed pupils between the students of primary teaching and teachers in practise.

The appendixes of this thesis include the questionnaires used for the practical part of the thesis and worksheets for pupils to relax their hand while writing.

Klíčová slova

Žák mladšího školního věku

Lateralita

Zkoušky laterality

Metodika práce s levorukým žákem

Leváctví

Keywords

Primary school student

Laterality

Laterality tests

Methodology of work with left-handed pupil

Left-handedness

Úvod	9
------------	---

TEORETICKÁ ČÁST

1. Žák mladšího školního věku	11
1.1 Charakteristika žáka raného školního věku	11
2. Lateralita	14
2.1 Stupně laterality	15
2.2 Index laterality	16
2.3 Kvocient pravorukosti	16
2.4 Typy laterality	17
2.5 Druhy laterality	18
2.6 Pravý a levý mozek a lateralita	18
3. Diagnostika laterality	21
3.1 Pozorování činností	21
3.2 Objektivní zkoušky	22
3.3 Zkouška laterality podle Z. Matějčka a Z. Žlaba	22
3.3.1 Vyšetření horních končetin:	23
a) Korálky do lahvičky	23
b) Zasouvání kolíčků	23
c) Klíč do zámku	24
d) Míček do krabičky	24
e) Jak nejvýš dosáhneš	25
f) Jakou máš sílu	25
g) Stlač mi ruce k zemi	25
h) Sáhni si na ucho, na nos atd.	26
i) Tleskání	26
j) Jehla a nit	26
k) Záznamový list	27
3.3.2 Vyšetření dolních končetin:	28
3.3.3 Vyšetření laterality očí:	28
3.4 Zkouška laterality podle Z. Drnkové	28
3.5 Zkouška laterality podle Sováka	29
4. Metodika práce	31
4.1 Metodika kreslení a průpravných cviků ke psaní	31
4.2 Metodika psaní levou rukou	32
4.2.1 Způsob psaní leváků	33
4.2.2 Nesprávný způsob psaní	35
4.3 Přeučování	35
5. Pomůcky pro leváky	38
5.1 Pomůcky ve škole	38
5.2 Pomůcky v domácnosti a na zahradě	40

PRAKTICKÁ ČÁST

6. Cíl výzkumu a výzkumné předpoklady	41
7. Metoda získání dat a popis výzkumného vzorku	42
8. Vyhodnocení získaných dat	43
8.1 Dotazník pro učitele 1. stupně základní školy	43
8.2 Dotazník pro studenty učitelství 1. stupně základní školy	53
8.3 Porovnání vybraných otázek z dotazníků od učitelů a studentů	61

8.4	Vyhodnocení výzkumných předpokladů	65
9.	Kazuistiky	66
9.1	Kazuistika 1. dítěte.....	66
9.2	Kazuistika 2. dítěte.....	67
9.3	Kazuistika 3. dítěte.....	69
Závěr	71
Literatura.....		72
Internetové zdroje		73
PŘÍLOHY		74

Úvod

Leváky dřívější společnost vnímala jako někoho špatného, nenormálního ba dokonce jako hanbu rodiny. Mnoho rodičů a učitelů dítě přecvičovali a dost násilným způsobem potlačovali přirozené sklony dítěte. Díky poznatkům a studiím prof. Miloše Sováka současná společnost už 45 let leváky nepřeučuje a věnuje jim dostatek literatury o metodice a leváctví vůbec. Jeho zásluhou se v dnešní době nezapomíná na výchovu leváků a jejich vedení především při psaní. Osvojování psacích návyků je podporováno nejrůznějšími metodickými pomůckami a prostředky pro snazší nácvik. Dnešní společnost levorukými lidmi nepohrdá, ale naopak se snaží vymýšlet a vytvářet předměty denní potřeby či předměty pracovní, výrobky použitelné ve výtvarném či hudebním světě, aby levoruká osoba nebyla ochuzena.

Pro svoji diplomovou práci jsem si zvolila téma *Práce s levorukým žákem na počátku školní docházky*. Jedním z důvodů, proč jsem si problematiku leváctví zvolila, je fakt, že jsem sama levák, a tudíž mi je toto téma blízké. Dle mého názoru se o problematice leváctví v dnešní době příliš nemluví, přestože je to velice důležité téma, neboť přibývá dětí, které ve svém životě používají levou ruku více než pravou. Jako budoucí učitelka bych ráda věděla, jak s takovými dětmi pracovat. V tomto směru by měli být vzděláváni především rodiče, studenti pedagogických fakult, učitelé mateřských a základních škol.

Diplomová práce v teoretické části popisuje žáka mladšího školního věku, pojem lateralita a s ním související pojmy. Značná část diplomové práce je věnována diagnostice laterality, především zkoušce podle Zdeňka Matějčka a Zdeňka Žlaba, dále podle Zdeny Drnkové a Miloše Sováka. Všichni zmínění autoři vyšetřují lateralitu horních a dolních končetin a lateralitu očí. Než dítě nastoupí do 1. třídy základní školy, mělo by mít jasno, která ruka je jeho vedoucí a kterou bude tedy psát. Levákům je nejvíce potřeba pomoci při psaní, a proto se další kapitola Metodika práce opírá o návyky správného držení tužky, těla i sklonu papíru.

Diplomová práce má část praktickou, ve které jsem zvolila kvantitativní výzkum, pomocí dotazníků pro učitele a studenty jsem se pokusila zjistit informovanost učitelů o lateralitě, jejím diagnostikování a práci se žáky.

Smyslem této práce je poukázat na to, jak se v dnešní době má pracovat s leváky během počátku školní docházky, jaké metody používat a jaké jsou možné pomůcky pro leváky k lepší adaptaci na levoruký svět.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Žák mladšího školního věku

Psychický vývoj je posloupnost na sebe navazujících vývojových fází, které jsou charakteristické určitými změnami. Rozhraní dvou fází je označováno jako vývojový mezník, který může být biologický (daný zráním, např. nástup dospívání, porod), sociální (např. hranice dospělosti), psychický (dan interakcí vnitřních dispozic a učení, např. řešení myšlenkových problémů, nástup logických operací) a sociální (daný působením společnosti, v níž dítě žije, např. doba nástupu do školy).

Marie Vágnerová ve své knize Vývojová psychologie (2000) dělí vývoj člověka na 3 etapy: dětství, dospělost a stáří.

Fáze žáka školního věku patří do etapy dětství. Školní věk, období základní školy, dělí Vágnerová (2000) na tři dílčí fáze:

1. Raný školní věk trvá od nástupu do školy, přibližně tedy od 6-7 let do 8-9 let. Je charakteristický změnou životní situace a různými vývojovými změnami, které se projevují především ve vztahu ke škole. Škola je první významnou institucí, do které se dítě dostává.

2. Střední školní věk trvá od 8-9 let do 11-12 let, tj. do doby, kdy dítě přechází na 2. stupeň základní školy a začíná dospívat.

3. Starší školní věk navazuje na předchozí období a trvá do ukončení základní školy, tedy do 15 let. Toto období bývá označováno jako pubescence.

1.1 Charakteristika žáka raného školního věku

Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem. Dítě získává novou roli, kdy se stává školákem. Dítě projde rituálem zápisu a prvního slavnostního dne ve škole, a tudíž získá automaticky roli školáka.

Nejsložitější percepční úkol, který ve škole na žáka čeká, je naučit se číst. Dítě musí vizuálně rozlišovat symbolické znaky – písmena a spojovat je s jejich zvukovou podobou. Dalším krokem je naučit se písmena uspořádat do slov a slova skládat tak, aby vyjadřovala myšlenky, jež lze přečíst nebo vyslovit.

V první třídě na základní škole zůstává nadále jednou z nejdůležitějších činností z hlediska kognitivního vývoje hra, která se též podílí na sociálním vývoji. Hraním si dítě osvojuje všechny možné schopnosti. Děti touží po přátelství, chtějí mít kamarády a kamarádit se. Někdy mezi nimi dochází k hádkám, komandování a vyčleňování – chtějí zranit city, nikoliv tělesně ublížit. Kamarády si dítě většinou nachází mezi dětmi, se kterými si hraje a často se s nimi setkává, protože spolu chodí do školy nebo bydlí na stejném sídlišti. Přátelství lehce vznikají a stejně tak končí.

V tomto období se tělesný vývoj zpomaluje, mění se tělesné proporce, zakřivení páteře zatím není ustáleno, zrychlují se životní pochody, nervový systém je unavitelnější, a tudíž je potřeba dostatek pohybu a relaxace.

Vývoj motoriky je závislý na funkci nervové soustavy, svalstva, růstu a osifikaci kostí. Rozvíjí se jemná motorika a pohyby prstů.

Vstupem do školy vzniká nový poměr k jazyku, dítě v novém prostředí zvětšuje svoji slovní zásobu, zpřesňuje pojmy a zlepšuje artikulaci.

Vnímání žáka je cílevědomější, soustavnější a přesnější. Pozornost je labilní, ale začíná se objevovat pozornost záměrná, max. na 15 minut. Paměť mladšího žáka je převážně mechanická, postupně se zapojuje logická paměť. Mezi znaky dětské paměti patří:

1. komplexnost - zapamatování básničky jako celku
2. konkretismus - musí všechno vidět, slyšet, ohmatat si
3. eidetismus - totožné s vjemem, dítě uvádí detaily a drobnosti při reprodukci

V citovém vývoji převládají kladné city, ale i možný strach z trestu či zesměšňování. Dítě je v tomto věku zvědavé a má radost z poznání.

Dítě přejímá mravní zásady autorit, především od učitele, který pro něj leckdy představuje mnohem větší autoritu než rodič.

Škola dítě rozvíjí i v oblasti socializace. Role žáka zahrnuje dvě dílčí role - roli žáka a spolužáka:

- A) Podřízená role žáka je institucionálně určena, její obsah je určen školním řádem a je vždy podřízenou rolí.

B) Souřadná role spolužáka – vrstevníka, kamaráda. Dítě se učí zvládnout dovednosti sociální interakce, spolupráce, solidarity a sebeovládání. Ve vrstevnických skupinách se sdílí životní zkušenosti, řeší spory a hledá jejich řešení.

Školní dítě dokáže odlišným způsobem komunikovat podle toho, zda se nachází mezi dětmi nebo dospělými, zda je ve škole nebo doma. Schopnost rozlišovat komunikační styl vyplývá ze sociální zkušenosti a do určité míry souvisí s rozvojem myšlení. Specifický způsob komunikace dětské skupiny je typický převahou slangu, značnou oblibou citoslovcí, velkou hlučností a zdůrazněním neverbálních komunikačních projevů. Komunikace žáka s učitelem má přesně stanovená pravidla, která určují její formální podobu (kdy dítě smí a nesmí mluvit) i obsah (co smí a nesmí říkat). Jednou z variant komunikace je i zkoušení, při kterém se učitel ptá a klasifikuje odpovědi žáka. Uvedené způsoby komunikace představují významnou sociální zkušenost.

Role žáka přináší dítěti vyšší sociální prestiž a také různé zátěžové situace. Dítě musí vstávat, chodit do školy, plnit svoje úkoly a nemůže ze školy utéct. Ve škole se dítě necítí tak bezpečně jako doma, kde je středem pozornosti rodičů. Rodiče ho akceptují za všech okolností.

Nástup dítěte do školy je spojen s nutností osamostatnění a přijetí zodpovědnosti za vlastní jednání a jeho následky. Dítě se stává jedním z mnoha dětí ve třídě. Na počátku školní docházky je učitel cizí člověk a nemá pro dítě takový osobní význam jako rodiče. Vztah žáka k učiteli musí mít i citovou dimenzi, která posiluje pocit jistoty a bezpečí ve třídě. Psycholog Erik Erikson¹ toto školní období ve své teorii označuje jako čtvrtou fázi píce a snaživosti, v níž se dítě prosazuje především svým výkonem.

¹ Erikson (1963) rozdělil psychosociální vývoj jedince na 8 období.

2. Lateralita

Pojem pochází latinského termínu *latus, lateris*, což v překladu znamená strana, bok. Lateralita je odlišnost, nesouměrnost, rozdílná aktivita jednoho z párových orgánů (horních a dolních končetin, očí, uší) a přednostního užívání jednoho z nich.

Leváctví a praváctví je přirozený projev laterality.

Sovák (1962) rozlišuje 2 typy laterality.

Lateralita tvarová se zaměřuje na asymetrii jak ve stavbě těla, tak zvláště v tvaru, velikosti a objemu párových orgánů, případně obou polovin nepárových orgánů. Je to tedy nesouměrnost kvantitativní.

Funkční lateralita znamená asymetrii ve výkonnosti párových orgánů hybných nebo smyslových, ve smyslu lepšího výkonu jedné strany. Jedná se tedy o nesouměrnost kvalitativní.

Všechny lidské výkony, motorické i smyslové, jsou řízeny nervovou soustavou, jejíž největší část, přední mozek, má dvě polokoule. Jedna z nich nabyla funkci vedoucí, druhá funkci pomocnou. Přednostně užívaný orgán se tak stává orgánem vedoucím a druhý zůstává pomocným. Vedoucí úloha jedné z obou polokoulí se nazývá dominance. Dominantní polokoule má hlavní úkol ovládat především obratnost, tj. nejvyšší úkony vedoucí ruky a zároveň řídit složité funkce řeči. Dominance jako vlastnost jedné z mozkových polokoulí je člověku dána vrozeně, je to jev prvotní, ovšem lateralita je jev druhotný. Potlačováním přirozené laterality se zpětně narušuje souhra v součinnosti dominantní a subordinované (pomocné) polokoule mozkové. Přednostní používání některého z párových orgánů, především jedné ruky, se může výchovným působením buď posilovat nebo potlačovat. (Sovák, 1985)

Vedoucí funkce mají svoji korovou reprezentaci v dominantní hemisféře a podle tohoto základního pojetí rozeznává Sovák (1962) tyto typy dominance:

1. dominance levostranná (častější)- praváctví
2. dominance pravostranná- leváctví
3. dominance nevyjádřená, tzv. ambidextrie

Leváctví je funkční převaha levé ruky, člověk vykonává určitou činnost kvalitativně lépe levou rukou. Přednostně používá jedinec i dolní končetiny, oka, ucha. Leváctví je odrazem nesouměrné činnosti řídicích mozkových center.

Z. Matějček (2011) ve své knize Praxe dětského psychologického poradenství uvádí, že výzkumnými studiemi i klinickou zkušeností je prokázána existence dvou typů leváků. První typ se zřetelnou funkční dominancí motorických partií pravé mozkové hemisféry, zdatní, obratní, šikovní, bez jakýchkoli jiných nerovnoměrností ve vývoji mentálních funkcí, převážně s historií leváctví v rodové anamnéze. Druzí jsou naopak méně obratní, nešikovní, s nejrůznějšími nerovnoměrnostmi a nápadnostmi v mentálních funkcích a s pozitivní anamnézou ve smyslu LMD. Následkem časného poškození či poruchy vývoje mozkové tkáně nemohla původně dominantní levá hemisféra převzít svoji řídicí roli. Převzala ji pravá hemisféra, avšak ne dokonale, takže celý motorický, ale i percepční, intelektový a řečový systém mají nedostatky.

2.1 Stupně laterality

Dnes se obvykle používá pěti tříd (kategorií), protože lateralitu můžeme vyjádřit jako kvalitativní znak. Kategorie jsou označovány značkami:

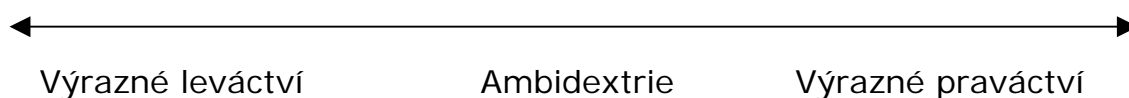
L = vyhraněné, výrazné leváctví

L- = méně vyhraněné, mírné leváctví

A = nevyhraněná, neurčitá lateralita ²(A je z latinského *ambidextria*)

P- = méně vyhraněné, mírné praváctví

P = vyhraněné, výrazné praváctví

² A. J. Harris (Drnková, Syllabová, 1983, str.13) používá termín smíšená dominance.

Stupeň laterality se nejčastěji vyjadřuje buď pomocí indexu laterality nebo pomocí kvocientu pravorukosti.

2.2 Index laterality

Pro výpočet indexu laterality existuje Cuffův vzorec, který uvádí Drnková, Syllabová (1983):

$$L_i = \frac{P - L}{P + L} \cdot 100$$

Písmeno P je počet úloh, které osoba vykonává pravou rukou a L levou rukou, nohou nebo pravým a levým okem. Podle tohoto vzorce se udává stupeň praváctví kladnými číselnými hodnotami od 0 do 100. Stupeň leváctví je vyjádřen zápornými číselnými hodnotami od 0 do -100.

2.3 Kvocient pravorukosti

Kvocient pravorukosti je vlastně vyjádření počtu pravostranných reakcí v procentech. Značí se DQ, z anglického termínu *Dexterity Quotient*. Kvocient pravorukosti používá A. J Harris a u nás Z. Matějček a Z. Žlab (1972).

Vzorec pro výpočet kvocient pravorukosti:

$$DQ = \frac{P + A/2}{n} \cdot 100$$

Znamená to součet všech čistě pravostranných reakcí plus polovina těch, které jsme hodnotili jako nevyhraněné, děleno počtem všech provedených zkuškových úloh a násobeno stem. Podle výsledku pak můžeme žáka přiřadit k jedné z pěti tříd lateralit, jak znázorňuje tabulka 1.

Třída	DQ
L	0 - 24
L-	25 - 49
A	50 - 74
P-	75 - 89
P	90 - 100

Tabulka 1 - kvocient pravorukosti

2.4 Typy laterality

Je-li srovnávána laterality jednoho orgánu s lateralitou jiného nebo jiných orgánů, jedná se v případě stranové shody o souhlasný typ laterality a v případě neshody o nesouhlasný typ laterality. Při diagnostice vývojových poruch čtení a psaní je zjišťován vztah laterality horních končetin a očí. Na základě toho se rozlišují tři základní typy laterality:

1. **lateralita souhlasná** – převaha jedné strany u všech párových orgánů
2. **lateralita nesouhlasná, zkřížená** – například vedoucí ruka levá, vedoucí oko pravé
3. **lateralita neurčitá nevyhraněná**

Genotyp - typ vrozený

Genotypem rozumíme vrozený sklon, vrozenou tendenci. Je to soubor dědičně zakódovaných akčních možností každé buňky, orgánu i celého organismu. Genotyp laterality není trvalý, podléhá vlivům svého prostředí. Díky vlivům výchovných činitelů se může dokonce přetvářet v typ laterality, který je odlišný od typu vrozeného. (Sovák, 1960)

Fenotyp - typ zjevný

Ve vzájemném působení dědičných činitelů a prostředí na jedince se realizuje fenotyp laterality (tedy genotyp + prostředí = fenotyp). Může být buď v souladu s typem vrozeným, nebo se od něho liší. Například z genotypických leváků se stávají fenotypičtí praváci.

Příklad: z genotypického leváka se může stát:

- při správném vedení – fenotypický levák
- pod pravostranným násilím – fenotypický pravák
- při nevýrazné či nejednotné výchově – fenotypicky nevyhraněný

2.5 Druhy laterality

Na vrozenou laterality působí vlivy pravoruké civilizace, a tudíž se jimi genotyp praváctví posiluje a genotyp leváctví potlačuje. Jak uvádí Sovák (1985), lze jedince rozdělit následně:

- vrozený levák – správně vedený
- přecvičovaný levák
- levák z nutnosti (například po úrazu pravé ruky)
- patologický levák (způsobeno například lehkým zánětem mozku)
- vrozeně obouruký = tzv. ambidexter
- vrozený pravák
- přecvičený pravák

2.6 Pravý a levý mozek a laterality

Zdálo by se, že praváci a leváci jsou odlišné lidské skupiny, ale není to pravda. Praváctví a leváctví je kontinuum. Praváci většinou mívají větší pravý čelní mozkový lalok než levý a levý spánkový a týlní lalok větší než pravý. Leváci mívají rovněž větší pravý čelní lalok než levý, ale větší podíl leváků než praváků má oba čelní laloky souměrné nebo má pravý čelní lalok menší než levý. Podobné pravidlo platí pro jejich týlní lalok. (Koukolík, 1997)

Podle M. Annettové, badatelky zabývající se leváctvím a praváctvím, řídí vznik standardní dominance hemisfér faktor, tj. gen nebo geny. Osmnácti procentům lidské populace tento faktor chybí. Polovina těchto lidí, tedy 9 % populace, jsou podle Annettové čistí leváci. (Koukolík, 1997)

Starší teorie předpokládaly, že u praváků je řeč ovládána z levé hemisféry a u leváků z pravé. V šedesátých letech J. Wada ve Vancouveru zavedl podium-amythalový test k vyšetření pacientů před operací mozku. Injekce s touto látkou vyřadila pravou nebo levou hemisféru. Řečovými testy se zjistilo, že vyřazení hemisfér ovlivnilo řeč pacienta. Ukázalo se, že 100 % praváků a 60-70 % leváků má pro řeč dominantní levou hemisféru. Podle současných představ pracují hemisféry takto:

Levá hemisféra	Pravá hemisféra
řeč, čtení, psaní	zrakové vnímání, vnímání prostoru
provádí analýzu a syntézu	vnímání celku
vnímání melodie	vnímání rytmu
vnímání slabik	vnímání přírodních zvuků
abstraktní	konkrétní
racionální	intuitivní

Tabulka 2 - levá a pravá hemisféra

Mozek pracuje jako celek, obě hemisféry jsou vzájemně propojeny a spolupracují, i když jedna z nich má funkci vedoucí. Právě nedostatek spolupráce obou hemisfér se projevuje obtížemi ve čtení, psaní i dalších činnostech. (Zelinková, 2008)

Anomální dominance je odchylka od pravidla standardní dominance hemisfér. Geschwindova-Galaburdova (významní američtí vědci, kteří se zabývali leváctvím a praváctvím) teorie má za to, že nositelem anomální dominance hemisfér je 30-35 % lidí. Na vývoji anomálních dominancí má podíl podle vědců testosteron, který ovlivňuje vývoj plodu. Podle N. Geschwinda a S. Galaburda se pravá hemisféra vyvíjí v průběhu nitroděložního vývoje rychleji, vývoj levé hemisféry se opoždí. Tito lidé jsou dle vědců nepraváci, tedy nevyhranění praváci, nevyhranění leváci a čisté leváci. Nepraváctví doprovází některé talenty, ale i poruchy. Nepraváci jsou více zastoupeni

mezi profesionálními atlety, výtvarníky, architekty, matematiky a hudebně nadanými jedinci. (Koukolík, 1997)

V britské a americké populaci je přibližně 10-15 % leváků, v Asii je 9 % levorukých. František Synek (1991) vyšetřil 1 600 českých dětí. U 54 % dětí zjistil vyhraněné praváctví, leváctví u 12 % a nevyhraněnou lateralitu u 34 %. (Synek, 1991)

Lateralizace je proces, v němž organismus přechází k přednostnímu používání jedné ruky a souvisí se stupněm specializace mozkových hemisfér na určité funkce nebo procesy. Někteří autoři považují lateralizaci za projev zralosti centrální nervové soustavy. (Zelinková, 2008)

3. Diagnostika laterality

Silný ukazatel směru laterality je výskyt leváctví v rodině. Pokud jsou oba rodiče praváci, je asi 10-12 % pravděpodobnost, že dítě bude levák. Pokud je matka levák, vzrůstá pravděpodobnost na 25 %. Pokud jsou leváci oba rodiče, pravděpodobnost se blíží k 50 %. (Healey, 2002)

Rodiče mohou sledovat své dítě při běžných aktivitách doma, ale neměli by vyvozovat urychlené závěry z jednoho pozorování. Rodiče mohou sledovat dítě například při těchto aktivitách: držení lahve nebo dudlíku, malování prstem, mávání a ukazování ručičkou, kutálení a později házení míčkem a používání hračkových nástrojů, jako jsou pilky a kladívka.

Před vstupem dítěte do školy je nutné vědět, která ruka je pro dítě řídicí. Lateralitu jako první posuzují rodiče dítěte, a to podle toho, jak dítě pozorují při různých činnostech v domácím prostředí.

Vedle těchto testů existují ještě různé typy zkoušek laterality, které jsou prováděny v pedagogicko-psychologických poradnách.

Při diagnostice laterality nejčastěji konfrontujeme tři diagnostické metody: anamnézu, pozorování a objektivní zkoušky.

3.1 Pozorování činností

Tyto metody jsou podle Křišťanové (1995) prováděny zejména rodiči a učitelkami v mateřské škole. Čím je dítě starší, tím jsou projevy laterality silnější a patrnější. Pozoruje se činnost dítěte z hlediska vývojového, tzn. ve vztahu k věku dítěte i k složitosti vykonávaných úkonů.

1. **pozorování běžných úkonů** – cucání palce, sahání po předmětech, držení a uchopování předmětů, gestikulace, atd.
2. **pozorování naučených činností** – házení míčkem, držení lopatky a lžice, trhání plodů, používání předmětů jako jsou nůžky a pastelky, navlékání korálek na provázek, atd.
3. **pozorování náročnějších činností** – zalévání květin, krájení nožem, obkreslování a vymalovávání, atd.

3.2 Objektivní zkoušky

V zájmu objektivního posouzení musí každý, kdo dítě vyšetřuje, respektovat tyto zásady (Křišťanová, 1995) :

- Musíme dokonale znát všechny konkrétní úkoly.
- Dítěti nesdělujeme důvod vyšetření.
- Dítě vhodně motivujeme, musí se soustředit na cíl úkolu.
- Vyšetřujeme dítě v klidném prostředí, bez přítomnosti jiných osob, zejména matky či jiných rodinných příslušníků.
- Dítě sedí či stojí vždy přímo proti tomu, kdo vyšetřuje.
- Musíme mít předem připravené všechny pomůcky.
- Před dítě předkládáme různé předměty tak, aby pravá i levá ruka měla stejnou příležitost, např. k uchopení předmětů a manipulaci s nimi.
- Po skončení, nebo nenápadně v průběhu vyšetření provedeme pečlivé záznamy do předem připravených záznamových archů.
- Dbáme na přísnou objektivitu zkouškových situací.
- Vyvarujeme se rychlých a ukvapených závěrů.

3.3 Zkouška laterality podle Z. Matějčka a Z. Žlaba

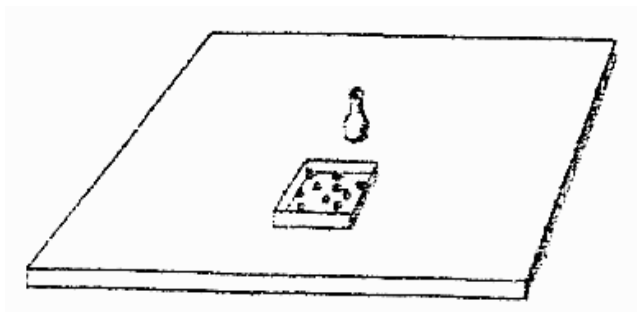
Zkoušek laterality je značný počet. První test laterality vytvořil v roce 1936 V. Příhoda. Cílem testu bylo určit dominantní ruku pro psaní.

U nás se však v praxi nejčastěji používá **Zkouška laterality** (Matějček, Žlab, 1972). Zkouška obsahuje vyšetření horních a dolních končetin a zjištění laterality očí.

3.3.1 Vyšetření horních končetin:

a) Korálky do lahvičky

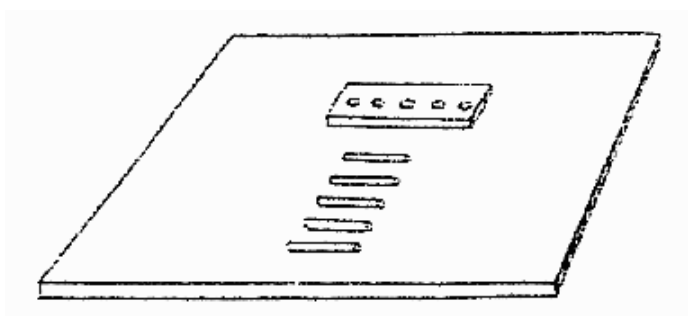
Dítě stojí u stolu a obě jeho ruce jsou zhruba ve stejné vzdálenosti od předmětů, s nimiž bude pracovat. Z krabičky 5x5 cm má vyndat deset korálků a dát je do lahvičky, která stojí za krabičkou.

Obrázek 1 - korálky do lahvičky

b) Zasouvání kolíčků

Dítě stojí na téže místě u stolu a má za úkol zasunout 5 kolíčků o délce 5-7cm do prkénka s pěti otvory pro kolíčky.

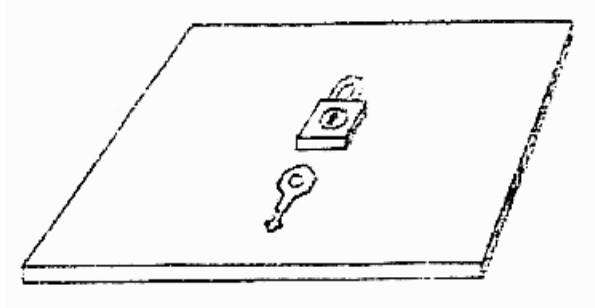

Obrázek 2 - zasouvání kolíčků

Pozn.: Za dominantní pokládáme tu ruku, která kolíčky do desky zasouvá. Pokud dítě ruce střídá nebo začne jednou a pokračuje druhou rukou, hodnotíme jako A (ambidexter).

c) Klíč do zámku

Před dítě položíme zámek, v němž je zasunut klíč. Pokyn zní: „Vyndej klíč.“
Když to dítě udělá, pokračujeme: „A teď ho tam nastrč zpátky a zkus to zamknout.“

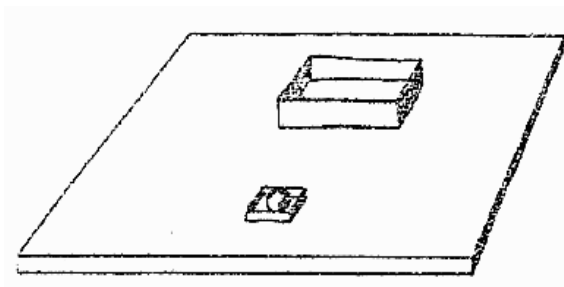

Obrázek 3 - klíč do zámku

Pozn.: Za dominantní považujeme ruku, která klíček do zámku vkládá a otáčí jím.

d) Míček do krabičky

Na stůl postavíme prázdnou krabičku a míček. Dítě má za úkol ze vzdálenosti dvou kroků od stolu hodit míček (malý pingpongový nebo gumový) do krabičky – jemně, opatrně, přesně. (Jen někdy se to však podaří.) Pokus opakujeme třikrát.

Obrázek 4 - míček do krabičky

Pozn.: Dominantní je ruka, kterou dítě hází. Hází-li jednou pravou, podruhé levou, pokládáme to za A.

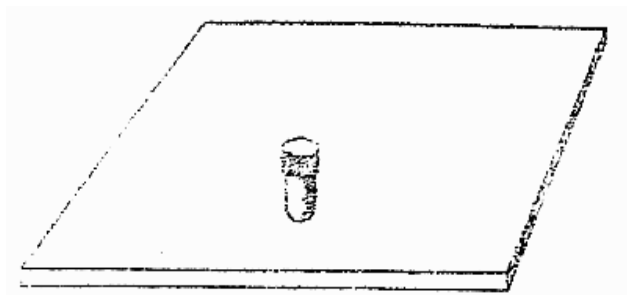
e) Jak nejvýš dosáhneš

Dítě stojí těsně u zdi a snaží se dosáhnout co možná nejvýš.

Pozn.: Nepřipomínáme dítěti, že to má udělat jednou paží. Dominantní je ta paže, kterou se dítě natahuje do výšky. Výjimečně se stane, že dítě zvedá obě paže současně, v tom případě to pokládáme za A.

f) Jakou máš sílu

Na stůl dáme krabičku s nasazeným víčkem. Požádáme dítě, aby nám ukázalo, jakou má sílu. Má vzít krabičku jednou rukou a stisknout ji co největší silou. Krabička musí být tak pevná, aby ji dítě nerozmáčklo.

Obrázek 5 - jakou máš sílu

Pozn.: Nepřipomínáme dítěti, že má použít té silnější ruky – dítě musí volit spontánně. Dominantní je ruka, kterou dítě krabičku stiskne. Pokus se neopakuje.

g) Stlač mi ruce k zemi

Dítěti řekneme, že nyní vyzkoušíme jeho sílu ještě jinak. Spojíme si ruce a dítě požádáme, aby nám je stlačilo směrem k zemi, ale může použít jen jednu ruku.

Pozn.: Dominantní je paže, která je v aktivitě.

h) Sáhni si na ucho, na nos atd.

Vyzveme dítě, aby poodstoupilo asi o krok a řekneme mu: „Teď dávej pozor, aby ses nespletl.“ Dáváme dítěti pokyny:

- „Ukaž mi, jak by ses poškrábal na uchu.“
- „Teď se poškrábej na nose.“
- „Teď na bradě.“
- „Teď si sáhni na koleno.“

Mezi jednotlivými pokyny vždy počkáme, až dítě paži spustí, pak teprve dáme další pokyn.

Pozn.: Za dominantní pokládáme tu paži, která byla v aktivitě při všech čtyřech pokusech. Jestliže dítě aspoň jednou provedlo pokyn druhou paží, hodnotíme jako A. Výjimečně se stane, že dítě použije současně obou paží, v tom případě to pokládáme za A.

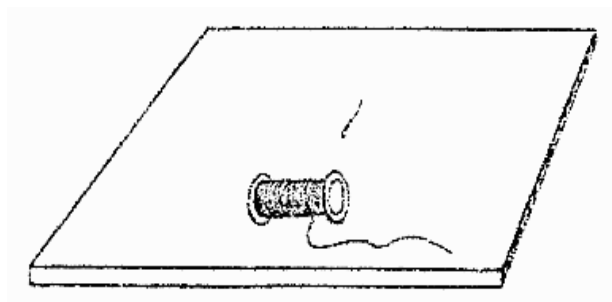
i) Tleskání

Požádáme dítě, aby nám ukázalo, jak tleská v divadle.

Pozn.: Dítě zpravidla tleská jednou rukou do druhé tak, že jedna funguje jako podložka a druhá je aktivní, tu pokládáme za dominantní. Jestliže dítě tleská oběma rukama před tělem, hodnotíme jako A.

j) Jehla a nit

Dítěti předložíme na stůl jehlu a nit a vyzveme ho, aby zkusilo navléknout nit do jehly.

Obrázek 6 - jehla a nit

Pozn.: Za dominantní pokládáme tu ruku, která dělá pohyb. Dítě se snaží buď navléknout nit do jehly nebo jehlu na nit, což je méně časté.

k) Záznamový list

Výsledky jednotlivých úkonů zapisujeme do záznamového listu (viz tabulka 3).

Úkoly	P	L	A	Poznámka
Korálky do lahvičky				
Zasouvání kolíčků				
Klíč do zámku				
Míček do krabičky				
Jakou máš sílu				
Stlač mi ruce k zemi				
Sáhni si na ucho				
Jak vysoko dosáhneš				
Tleskání				
Jehla a nit				
Suma				

Tabulka 3 - záznamový list

Pracuje-li dítě jen pravou rukou, značíme křížkem (x) v kolonce P záznamového listu. Pracuje-li dítě opačně, tedy jen levou rukou, značíme křížkem (x) v kolonce L záznamového listu. Pracuje-li dítě střídavě levou a pravou rukou nebo začne-li jednou a přejde na druhou ruku, značíme křížkem (x) v kolonce A záznamového listu.

3.3.2 Vyšetření dolních končetin:

- Vystup na stoličku.
- Postav se na jednu nohu.
- Kopni do míče.
- V sedu zvedni jednu nohu co nejvýš.
- Skákej po jedné noze.

3.3.3 Vyšetření laterality očí:

Doplňující zkouška očí je důležitá především pro děti, které jsou v aktivitě horních končetin nevyhraněné. Monokulární zkouška se provádí pomocí kukátka. Dítě přikládá kukátko k jednomu oku – to pokládáme za dominantní. Pokus opakujeme 3x.

Tato zkouška je zaměřena na monokulární vidění a zjišťuje se zaměřenost oka.

Binokulární zkouška probíhá tak, že dítě vyzveme, aby se nám podívalo na nos skrze kornout, který mu podáme do obou rukou. Pokus opakujeme 3x a změníme vždy místo, aby se na nás dítě muselo podívat znova. Dítě vždy kornout sejme, podívá se na nás přímo, pak jej znovu nasadí a dívá se průhledem. Dominantní je to oko dítěte, kterým se na nás dívá. Jestliže dítě oči střídá, hodnotíme jako A.

Tato zkouška je zaměřena na binokulární vidění³ a zjišťuje se směřovost a řízenost oka.

Na základě vyšetření laterality očí se doporučí pro psaní ruka, která je v souladu s vedoucím okem.

3.4 Zkouška laterality podle Z. Drnkové

Zkoušku laterality pro dolní končetiny a očí má Drnková shodnou se Zkouškami laterality od Z. Matějčka a Z. Žlaba. Liší se ve zkouškách pro horní končetiny, ale činnosti jsou si též podobné.

³ Binokulární vidění – obě oči pracují společně a do mozku posílají jeden obraz, umožňuje vnímání prostoru. (Allen, Marotz, 2002)

Unimanuální preference (činnosti, které dítě bude vykonávat jednou rukou pro něho šikovnější): korálky do lahvičky, zasouvání kolíčků, hod míčkem na cíl – 3x.

Bimanuální preference (činnosti, které dítě provádí oběma rukama, ale jedna ruka bývá aktivnější): navlékání korálků, stavění věže z kostek, tleskání.

Manuální proficiencies (stejně činnosti, při kterých se porovnává výkon jedné ruky s výkonem ruky druhé): nakresli domeček pravou a levou rukou, tečkovací test (tapping) pravou a levou rukou, rozdávání obrázkových karet pravou a levou rukou.

Hodnocení prvního a druhého souboru činností hodnotíme podle toho, kterou rukou dítě provádí pohyb a která ruka je aktivnější. Při střídání rukou hodnotíme jako A, ambidextrie.

Hodnocení třetího souboru činností se rozdíl menší než 20% značí jako nevyhraněnost.

Drnková ovšem navrhuje provedení krátkého orientačního vyšetření laterality při zápisu dětí do 1. třídy, která by obsahovala tyto činnosti: hod míčkem na cíl 3x za sebou, stavění věže z kostek, na věž postavit ještě „komínek“ a nakreslení domečku pravou a levou rukou.

3.5 Zkouška laterality podle Sováka

Sovák (1962) klade důraz na používání takových úkonů, které nejsou ovlivněny nácvikem. Nevyšetřujeme jednorázově, ale jednotlivé zkoušky konáme za různých okolností opakovaně. Jako motivaci použijeme hru anebo závod, aby se dítě soustředilo na cíl výkonu a nikoliv na způsob jeho provedení. Lateralita podléhá výchovným vlivům, a proto dbáme na to, aby případný nátlak neohrožoval výsledky vyšetřování. Především u dětí předškolního věku postačí, aby matka odešla z místnosti, a dítě přestane úzkostlivě vše brát pravou rukou a začne se projevovat jako levák.

Zkouška sepnutí rukou je nejjednodušší zkouškou, při které s pravděpodobností 70% určíme vedoucí ruku. Pokusná osoba bez dlouhého rozmýšlení sepne obě ruce, prsty se vzájemně zaklesnou. Podle toho, který palec zůstává nahoře, určíme vedoucí ruku.

Zkouška navlékání – menší děti navlékají korále, větší provlékají silnou nit přiměřeným ouškem jehly. Vedoucí ruka je ta, která vede pohyb.

Zkouška stavění kostek je výborná zkouška pro menší děti. Dítě má za úkol postavit věž z volně rozložených kostek na stole. Může se stát, že dítě začne pracovat oběma rukama, ale horní kostky věže pokládá šikovnější rukou, která je pokládána za vedoucí.

Zkouška skládání hříbečkové mozaiky, u menších dětí stačí vkládat 20 hříbečků do 2 řad. Dítě provádí činnost nejdříve jednou a pak druhou rukou. Pozorovatel měří nenápadně čas. Za vedoucí ruku je považována ta, jejíž výkon byl rychlejší.

Pro větší žáky je vhodné použít míchání a rozdávání obrázků na způsob karet. Tady se velmi rychle projeví šikovnější ruka.

Zkoušky na vedoucí nohu – kopnutí míče při zemi a proti stěně, posouvání předmětu nohou podle čáry nakreslené na podlaze.

Zkouška vedoucího oka se provádí pomocí kornoutu z tvrdého papíru, který si dítě přikládá širší stranou k očím a dívá se na nos vyšetřující osoby ze vzdálenosti cca 3m.

Zkouška vedoucího ucha je pouze orientační. Dítě má poznat tikot budíku pod polštářem, k němuž přikládá vedoucí ucho.

Doplňující zkouška kreslením a psaním – před dítě se položí tužka a papír rozdělený na 2 poloviny tak, aby si mohlo zvolit pravou či levou ruku. Na jednu polovinu papíru kreslí domeček jednou rukou, na druhou polovinu druhou rukou. Zakryjeme první obrázek, aby dítě nemohlo obkreslovat. Při hodnocení si všímáme, kterou rukou dítě kreslilo jako první, porovnáme pevnost linií a bohatost detailů v kresbě. U starších dětí můžeme hodnotit také písmo, podpis pravou a levou rukou.

4. Metodika práce

Předpokladem pro psaní levou rukou je nejdůležitější, aby rodiče, učitelé a samotné děti pochopili, že psaní levou rukou u leváků je stejně tak přirozené jako psaní pravou rukou u praváků.

4.1 Metodika kreslení a průpravných cviků ke psaní

V počátcích nácvičku psaní je potřeba spolupráce rodiny a individuální přístup ze strany učitele. Rodiče a učitelé mateřských škol by měli dbát na to, aby si dítě při prvních pokusech kreslení osvojilo správné držení tužky. Správné návyky jsou pak dobrým předpokladem pro nácvičku psaní.

Děti kreslí pro ně nejsnadnějším způsobem a střídají polohu ruky: zdola, ze strany, shora, protože chtějí na svůj grafický projev dobře vidět.

Křišťanová (1995) doporučuje s dítětem nacvičovat prostorovou orientaci, zejména pravolevou. Dítě by mělo zvládnout směr zleva doprava, ve kterém bude později psát, upevnit si vhodnou polohu ruky, tužky a papíru, procvičovat linie. V těchto začátcích je důležité důsledné individuální procvičování.

Zde jsou cviky pro uvolnění celé paže:

- Pro hrubou motoriku – pohyby ramenního kloubu
- Pro střední motoriku – pohyby v loketním kloubu
- Pro jemnou motoriku – pohyby v zápěstí, pohyby prstů, pohyby 3 prstů do špetky

Pomůcky:

- malé tabule
- papír většího formátu položeného na zemi nebo přilepeného na stěně
- průhledné folie položené na lavici, na které dítě obkresluje podle vzoru smazatelnými fixy nebo tužkou
- kreslení do písku, do sněhu, na beton

Dítě při těchto aktivitách stojí nebo klečí. Uvedené pomůcky lze použít nejen pro uvolňovací cviky, ale i pro nácvik směru doprava (odstranění tzv. zrcadlového řazení) a pro vhodné držení tužky levou rukou. Dbáme na to, aby dítě drželo tužku zdola nebo mírně ze strany a využívalo plochy nalevo od osy těla. (Křišťanová, 1995)

4.2 Metodika psaní levou rukou

Většina autorů, kteří se zabývají leváctvím a psaní levou rukou, se shodují, aby při nácviku a samotném psaní levák napodoboval pohyby pravákové ruky, pouze však stranově obráceně. Pouze J. M. Healey ve své knize *Leváci a jejich výchova* (2002, str. 55) dovoluje psaní jiným způsobem: „Pokud vaše dítě patří k těm, které potřebují hákovitě zakroutit ruku, aby mohli psát čitelně, a je to tak pro ně pohodlné, není žádný důvod je odrazovat. Je to možná jediný způsob, jakým se dokáže vyrovnat s uzpůsobením svého mozku.“

Sovák (1985) uvádí základní metodické pokyny, které ověřil pozorováním velkého počtu žáků píšících levou rukou a které jsou aktuální dodnes.

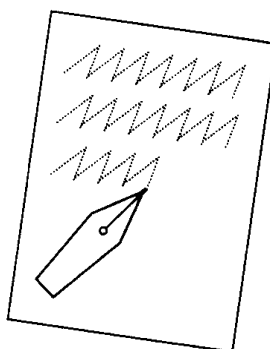
- Poloha těla – Žák sedí rovně, obě předloktí má symetricky opřena o desku, páteří je dána střední rovina, od které se neodchyluje ani tělo, ani hlava.
- Položení papíru – Papír či sešit je položen mírně vlevo od osy těla se sklonem pravého rohu dolů a levý horní roh je tudíž mírně nahoru.
- Psací náčiní – Pero drží dítě v levé ruce zcela podobně jako pravák, ale zrcadlově. Držení psacího náčiní mírně k rameni, tj. dlaň se opírá o desku stolu, prsty levé ruky se posouvají vpravo pod linkou, písmo se nerozmazává.
- Sledování písma – Při psaní žák postupuje tak, aby neustále viděl na celý text napsaný na řádce.
- Směr písma – Směr písma směřuje odleva doprava, tedy k sobě, tj. až ke střední čáře, přes kterou sešit nepřesahuje doprava. Kdyby žák začal psát přes střední polovinu těla, začal by se křivit a ohýbal by ruku v zápěstním kloubu.

- Průpravná cvičení – Mezi průpravná cvičení řadí autor cvičení uvolňovací, spojovací a další, stejná jako při procvičování pravé ruky u praváků. Jedná se o uvolnění nejen ruky, ale celého těla, spolu s uvolněním psychickým.
- Příprava – Zdůraznění na vhodnou psychologickou přípravu s připraveností k výkonu. Psaní levorukého dítěte pokládáme za stejně přirozené jako u psaní ostatních žáků pravorukých.
- Učitel – Postoj učitele k levorukému psaní by měl být samozřejmostí. Ani klasifikace nečiní žádné výjimky, klasifikuje se kvalita výkonu. Snížená známka nesmí být trestem za levoruké psaní.
- Postoj kolektivu – Ostatní spolužáci mají brát levoruké psaní jako rovnocenné k jejich pravorukému, opačné projevy usměrňuje učitel.
- Spolupráce s rodinou – Žákovi se má dostat podpora od rodičů i sourozenců. Levorukost žáka se ale nesmí stát omluvou pro případné jiné nedostatky.

4.2.1 Způsob psaní leváků

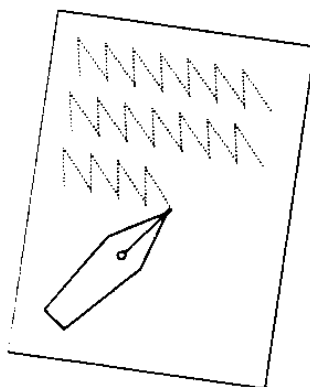
Leváci píší dvěma základními způsoby (Vodička, 2008):

- horním způsobem psaní
- dolním způsobem psaní

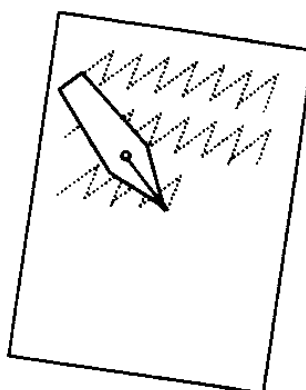

Obrázek 7 - dolní způsob psaní

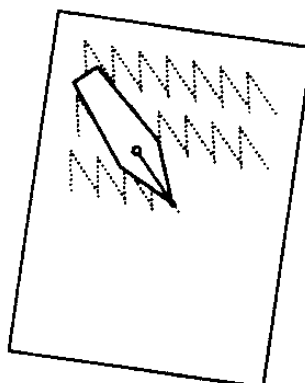
Další způsoby psaní jsou na obrázcích 8, 9 a 10. Levák se vlastně pokouší experimentovat a snaží se přizpůsobit pravorukému písmu. Hledá si své nejlepší pootočení papíru, polohu ruky a sklon písma.

Obrázek 8 - dolní způsob psaní s převráceným sklonem písma

Obrázek 9 - horní způsob psaní s obráceným pootočením papíru

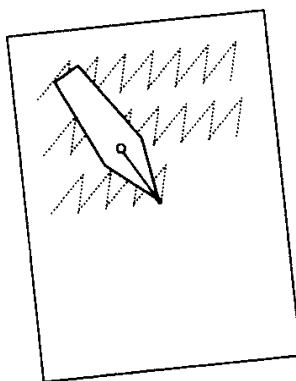

Obrázek 10 - horní způsob psaní s obráceným pootočením papíru a převráceným sklonem písma

Učitelé a rodiče pro leváky mohou udělat jediné, nechat je psát pravostranné písmo tak, jak jim to umožňuje jejich přirozenost, aby se při psaní co nejméně namáhali a mohli se svým způsobem vyrovnat pravákům.

4.2.2 Nesprávný způsob psaní

Psací náčiní by měl levák uchopit tzv. spodním držením, tj. stejným držením jako pravák. Existuje horní držení s ohnutým zápěstím (obr.11), tzv. drápkovitě držení tužky se nedoporučuje z důvodů zvýšené zátěže na zápěstní kloub a možnosti vzniku písařské křeče. S horním držením tužky či pera se ve školní praxi často setkáváme. Když se nedaří naučit žáka dolnímu držení a žákovi psaní nečiní problémy, respektujeme tuto individuální zvláštnost žáka a raději ho naučíme samostatnému procvičování a uvolňování levé ruky. (Křivánek, Wildová, 1998)

Obrázek 11 - horní způsob psaní - „drápkání“

4.3 Přeučování

Dřívější pravostranná kultura a civilizace vedla zcela přirozeně k tomu, že lidé preferovali pravou ruku a znevýhodňovali levou stranu a ruku. Vlivem předsudků a pověr pramenících ze starodávných mýtů se pokládalo leváctví za nežádoucí a nepatřičné. Sovák (1985) pokládá dřívější názory na „leváctví jako známku méněcennosti“ za velký omyl. Leváctví je biologicky stejně hodnotným lidským znakem jako praváctví. Samo leváctví nevytváří dispozice k různým poruchám, ale jeho potlačování a násilné přecvičování ano.

Sovák (1985) dlouhodobě pozoroval mnoho levorukých dětí a z pečlivých záznamů vyvodil určité poruchy, které se ukázaly díky precvičování.

Motorický neklid býval dost nápadnou reakcí na vynucené používání pravé ruky. Příznaky motorického neklidu byly uváděny i v žákovských knížkách: zlobí, je neposedný, stále si s něčím hraje, nevydrží sedět apod.

Změny v chování se u některých dětí dostavily v začátcích precvičování velmi bouřlivě, jindy pozvolna a postupně během precvičování. Některé děti byly plačtivé a bázlivé, jiné agresivní až mstivé.

Dalším častým jevem precvičování byly neurózy a pomočování. Noční (někdy i denní) se vyskytovalo u dětí předškolního i školního věku. Po návratu k levorukým činnostem ustalo pomočování v několika dnech.

Velmi zřídka se projevoval tik jako výraz potlačované aktivity levé ruky a projevoval se záškuby, nejčastěji v obličejovém svalstvu.

Tzv. okénka jsou krátkodobé, jen pár vteřin trvající stavy duševní nepřítomnosti. Žák počítal nebo četl a najednou nevěděl, jak dál pokračovat, nepoznal písmenko nebo číslici. Krátce nato se žák vzpamatoval a pokračoval ve své práci.

Precvičování způsobovalo odpor ke škole, dítě odmítalo chodit do školy a často ráno zvracelo. Záškoláctví bylo častým jevem. Sovák (1985) popisuje jednoho levorukého žáka, který ustavičně ztrácel pero, aby nemusel psát pravou rukou. Už během prvního pololetí v 1. třídě nastává zhoršování prospěchu, kdy žák je znechucen neúspěchy při vynuceném pravorukém psaní. Náhlý zlom v prospěchu nastával ve třetím ročníku, kdy psaní přestává být předmětem a stává se prostředkem výuky.

Mezi výkyvy v prospěchu patří střídání známek výborná a nedostatečná, nejvíce bylo patrné z diktátu. Nerovnoměrnost výkonů ve školní práci souvisí s pozorností, kdy je žák nucen při psaní používat nevedoucí ruku, písmo se tak stává neúhledné až nečitelné, s množstvím chyb, psaní je pomalé.

Leváci při špatné výchově a přeučování měli další problém – poruchy řeči, konkrétně opoždění vývoje řeči a koktavost. A jaký vztah je mezi leváctvím a poruchami řeči? Sovák (1985) zjistil, že poruchami řeči trpí více leváků než praváků. Ovšem velké procento leváků poruchami řeči vůbec netrpí a dokonale ovládají svoji řeč.

Z toho vyplývá, že příčinou porušené řeči není samo leváctví, nýbrž okolnost potlačovaného leváctví. Opožděný vývoj řeči i kóktavost samozřejmě má i jiné příčiny, ale jednou z nich bylo potlačované a přecvičované přirozené leváctví. Pouhým návratem k vedoucí činnosti levé ruky se rozplynula vzniklá kóktavost a plynulost řeči se začala v krátké době pěkně vyvíjet.

Sotva se některé děti předškolního věku naučily zacházet s tužkou, začaly při prvních pokus psaní dělat celkem typické chyby. Začaly některá písmena a číslice při popisu psát obráceně či ležatě, dokonce i vzhůru nohama. Některé děti ze Sovákova výzkumu začaly psát dokonce zrcadlově.

Nedostatek orientačního smyslu a smyslu pro směrovost se vyskytoval u praváků i leváků stejně. V počátečním čtení některé děti četly písmenka v obráceném pořadí, tedy odprava doleva, nebo alespoň přehazovaly slabiky (doma četly jako mado). U těchto poruch bylo více leváků. Ne samotné leváctví, ale překřížení vedoucího oka a vedoucí ruky je příčinou zrcadlového písma. Přecvičování leváka nejenom snižuje vlastní výkon písma, ale potlačuje se i výkon rozumový. Sovák (1985, str.46) dokládá vzájemnou souvislost na tomto případu:

„Žákyně, přecvičovaná levačka, psala diktát. Když cítila, že není kontrolována, psala levou rukou, ostatní partie napsala pravou. A tu se ukázala zajímavá věc: část psaná pravou rukou se hemžila chybami, i pravopisnými, kdežto část napsaná vedoucí rukou, tj. levou, byla téměř bez chyby.“

Potlačováním až přeučováním levorukosti vznikaly u dětí zjevné či skryté poruchy, narušovala se jejich osobnost a jejich vztahy ke společenskému prostředí, především ve škole. Čím bývala silnější levorukost, tím horší byly následky přecvičování. Následky přecvičování postihovaly dítěti oblast pohybovou, rozumovou a charakterovou.

Jsem velice ráda, že žijeme v době, ve které naše společnost přijala leváctví a kdy se v našich mateřských a základních školách nepřeučuje na pravou ruku.

5. Pomůcky pro leváky

Letos je to už 45 let od oficiálního uznání existence leváků tehdejším československým ministerstvem školství. Zatímco dříve nebylo pro leváky vůbec nic možné zakoupit, v poslední době se objevily nejen obchody pro leváky, ale i v běžném obchodě můžete sehnat speciální propisky, pera i tužky, napomáhající správnému držení psacího náčiní.

Leváci dokonce slaví svůj Mezinárodní den leváků, který připadá na 13. srpna. Tento den je věnovaný připomenutí leváků, kteří žijí v pravorukém světě. V Británii se konají akce, které ukazují na výhody a nevýhody leváků. Mezi takové akce patří sportovní zápasy leváků proti pravákům, levácké pití čaje, otevírání zátek leváckou vývrtkou v restauracích, kde hosté hrají hospodské hry pouze levou rukou, nebo „levácké zóny“, kde jsou praváci nuceni dělat každodenní činnosti leváckými nástroji.

Většina leváků zvedat sebevědomí nepotřebuje. Adaptovali se na svět, designovaný praváky, a nijak se nedomáhají svých práv. Například toho, že by každá desátá škrabka, nůž, kosa nebo třeba otvírač konzerv ve všech obchodech měly vlastně být pro ně.

5.1 Pomůcky ve škole

Levoruký žák by měl sedět v řadě u okna, vlevo v lavici, aby měl co nejvíce světla a aby jeho píšící ruka nenarážela do susedovy ruky. Vedle sebe v lavici mohou sedět dva leváci. Vodička (2008) ve své knize uvádí, že současné hygienické předpisy příkazují, aby světlo do školní třídy přicházelo zleva doprava tak, aby pravákům padalo do písma. Leváky ale nijak s lavicí neotáčíme, v nevyhovujících podmínkách jim prostě přisvítime.

Leváci by měli držet psací náčiní tzv. špetkovým úchopem, kdy palec, ukazováček a prostředníček svírají tužku 2-3cm od hrotu – prostředníček podpírá, palec a ukazováček přidržují rovnoměrně shora. Pro nácvik úchopu je vhodné dětem pořídit trojúhelníkovou plastovou násadku, která se navlékne na tužku.

Na počáteční dobu nácviku správného držení pera je vhodnou pomůckou násadka z moduritu. Násadku obalíme moduritem ve vzdálenosti 5-7cm od psací

plochy. Vytvoříme váleček, do kterého vtiskneme namočené prsty dítěte tak, aby vytvořily správné držení psacího nástroje. Prsty vyjmeme, uhladíme modurit a násadku dáme na 2-3 minuty vařit. Ztvrdlý nástavec přetřeme lakem, aby se na něj nelepily nečistoty. (Tymichová, 1985)

V dnešní době existují pera pro leváky a praváky. Pera mají rychle zasychající inkoust, např. Tornádo. Dále se používají pera Stabilo, Yoropen, Schneider.

Pero Stabilo (obr. 13) má jedinečný design a ergonomický tvar, tvarovaný úchop pro levou ruku je z protiskluzového materiálu. Tvar tohoto pera zaručí při držení lepší dosedací plochu prstům, ruka pak nemusí vyvíjet takový tlak oproti běžným psacím prostředkům. Používám tohoto pera se dá předejít křečovitému držení a bolestem ruky. Pro starší levoruké písáře se doporučuje pero Yoropen (obr. 12), které je též vytvarované pro levou ruku a zahnuté tak, aby písář viděl text, který píše.

Obrázek 12 - pero Yoropen

Obrázek 13 - pero Stabilo

V matematice je možno používat pravítko, které má číslování zprava doleva. Toto pravítko ale není vhodné pro žáky v 1.třídě, neboť by mohli špatně pochopit číselnou osu.

Na trhu jsou i písanky, které jsou vhodné pro výuku dětí s levorukou orientací. Předlohy písmen jsou i na pravé straně.

Při výuce mohou leváci používat pastelky, fixy, voskovky od firmy Stabilo. Velice vhodný je trojhranný fix s odpruženým vláknovým hrotem. Prakticky nezničitelný, tlaku odolný. Protiskluzový povrch a tvar podporuje správné držení.

Pro leváky se vyrábí dokonce štětce, které mají speciální plastovou část pro levoruké držení a při položení na stůl se nekutálí.

Dětské nůžky pro leváky mají zakulacené špičky a držadla tvarovaná pro leváky. Též lze sehnat ořezávátko pro leváky, kdy se dítě nemusí potýkat s ořezávátkem pro praváky.

5.2 Pomůcky v domácnosti a na zahradě

V některých domácích potřebách nakoupíte škrabky, vývrtky, otvíráky, naběračky pro leváky. Ovšem hrneček si levák musí koupit jako kdyby byl pravák, tak ho vlastně i používat, pokud chce vidět potisk.

Existují obchody na internetu, ve kterých si můžete vybrat z větší nabídky. Dokonce k počítači už existuje numerická klávesnice pro leváky a počítačové hry můžete hrát pomocí PlayStation pro leváky.

Nůžky jsou pro leváky dostupné, jak dětské se zakulacenými špičkami, tak pro dospělé – krejčovské, univerzální kancelářské, manikúrní rovné i zahnuté.

Ani v hudebním světě není zapomenuto na leváky, především na kytaristy, kteří si mohou pořídit kytaru basovou, akustickou i elektrickou.

Pro práci na zahradě se určitě hodí kosa a zahradnické nůžky pro leváky.

PRAKTICKÁ ČÁST

6. Cíl výzkumu a výzkumné předpoklady

Cílem mého výzkumu je zmapovat pohled učitelů v praxi a studentů učitelství 1.st. ZŠ na levoruké žáky. Získané informace mohou být využity učiteli 1. stupně ZŠ, zvláště pak učiteli 1. tříd pro zefektivnění výuky a rozvoj jejich učitelských kompetencí. Sama jsem budoucím učitelem 1. stupně a je pro mě osobně velmi významné toto téma blíže prozkoumat.

Výzkumné předpoklady:

- Učitelé se zajímají o problematiku leváctví.
- Učitelé zjišťují laterálníitu dětí před zahájením školní docházky.
- Učitelé poskytují levákům zvláštní podmínky pro psaní a vnímají rozdíl mezi levorukým a pravorukým písmem.
- Učitelé využívají pomůcky pro levoruké žáky a v jejich nabídce se orientují.

Pro doplnění této extenzivní části práce jsem využila kazuistiky 3 dětí. Jedná se o 3 děti z Prahy, 2 chodí do mateřské školy a jedna dívka chodí do 1.třídy základní školy.

7. Metoda získání dat a popis výzkumného vzorku

K ověření výzkumných předpokladů jsem připravila 2 dotazníky, dotazník pro učitele v praxi a dotazník pro studenty učitelství 1.st. ZŠ. Oba dotazníky mají po 10 otázkách, z nichž 5 otázek je uzavřených (s výběrem možnosti ano/ne) a 5 otázek je otevřených. Otázky pro studenty byly trochu upraveny, tj. jak budou zjišťovat lateralitu dětí u zápisu, jaké pomůcky budou používat. Oba dotazníky jsou uvedeny v přílohách práce.

Pro realizaci výzkumného šetření jsem si zvolila dvě základní školy v Královéhradeckém kraji. Obě školy jsou úplné s devíti postupnými ročníky, zpravidla po 2 až 3 paralelních třídách. Školy jsou dobře vybaveny, mají školní družiny, knihovny, odborné učebny a vlastní tělocvičny a jídelny. Leží v klidné městské části s dobrou dostupností meziměstské dopravy. Tyto školy jsem již v minulosti navštívila během praxe, a proto mě zajímalo, jak jsou učitelé informováni o lateralitě, jakým způsobem zjišťují lateralitu a jak s levorukými žáky pracují. V těchto školách bylo rozdáno učitelům 45 dotazníků, z toho se mi nazpět vrátilo 40 kusů. Dalších 50 dotazníků bylo distribuováno e-mailem mým spolužákům, tedy studentům 5. ročníku učitelství pro 1.st. ZŠ, zde se mi vrátilo též 40 dotazníků

8. Vyhodnocení získaných dat

Data z dotazníku jsem zpracovala do výšečového a sloupcového grafu.

Výšečový graf je vhodný pro uzavřené otázky, pro otevřené otázky s výčtem možností jsem volila sloupcový graf. Závěry otázek jsou doplněny informacemi, které dopisovali respondenti k některým otázkám.

8.1 Dotazník pro učitele 1.stupně základní školy

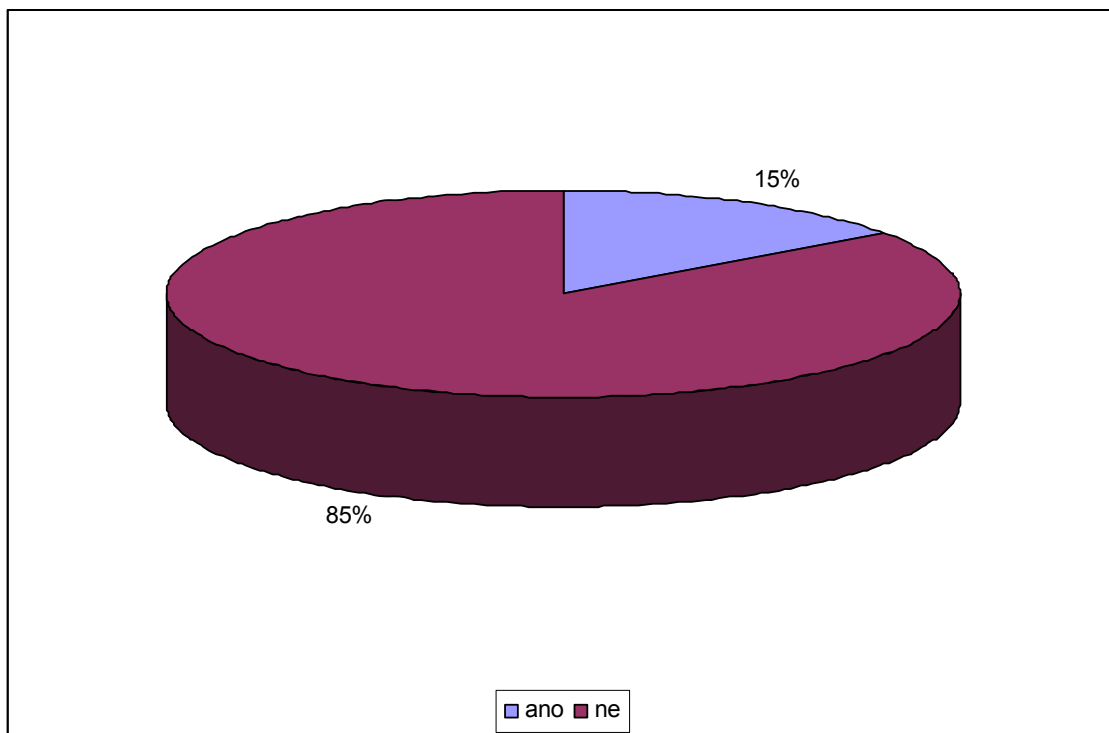
Charakteristika výzkumného vzorku:

Dotazník vyplňovalo celkem 40 učitelů v praxi, z toho byli 4 muži a 36 žen, prací byli v převaze 38 k 2 levákům. Respondenti vyplňovali svůj počet let praxe, jak uvádí tabulka 4.

Praxe	do 10 let	11-20 let	21 let a výš
Počet učitelů	10	14	16

Tabulka 4-počet let praxe učitelů

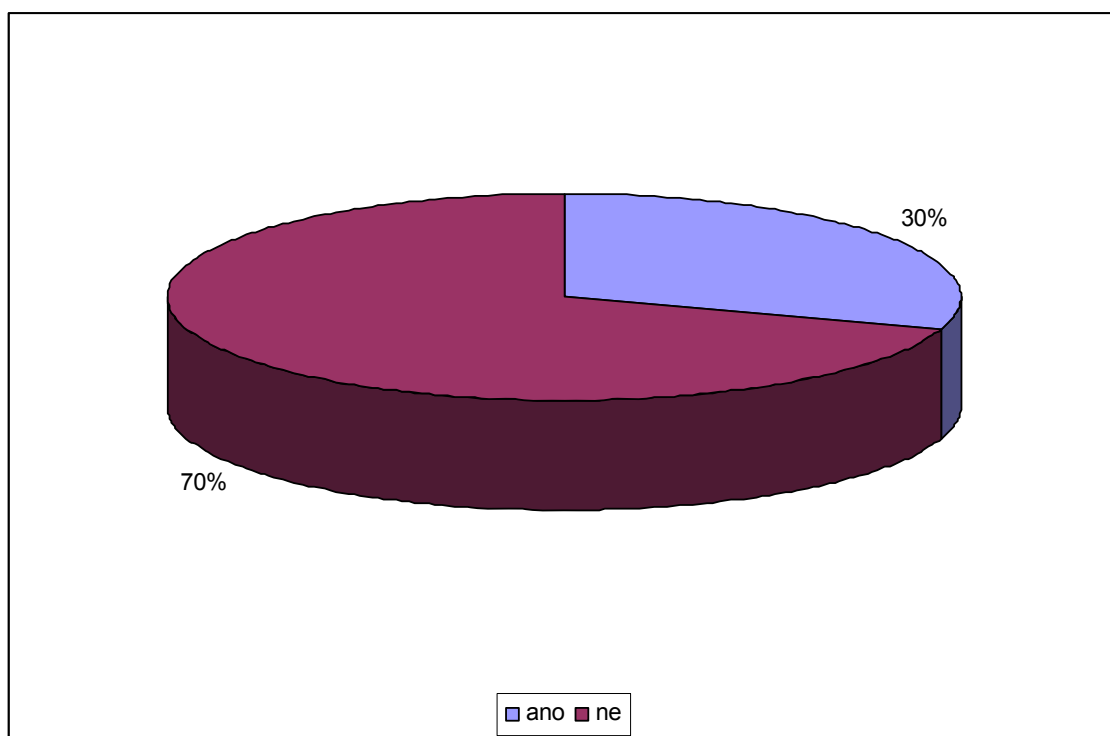
Otázka 1. Zúčastnil/a jste se nějakého speciálního kurzu na výuku dětí písčích levou rukou?

Graf 1-absolvování kurzu

Závěr: Z prvního grafu se ukázalo, že 15 % respondentů se účastnilo kurzu či přednášky o levácích. Velkým přínosem pro ně bylo, že si uvědomili odlišnost praváků a leváků. Velká část, tedy 85 % učitelů se žádného kurzu neúčastnili a tedy vše jim ukázala až praxe.

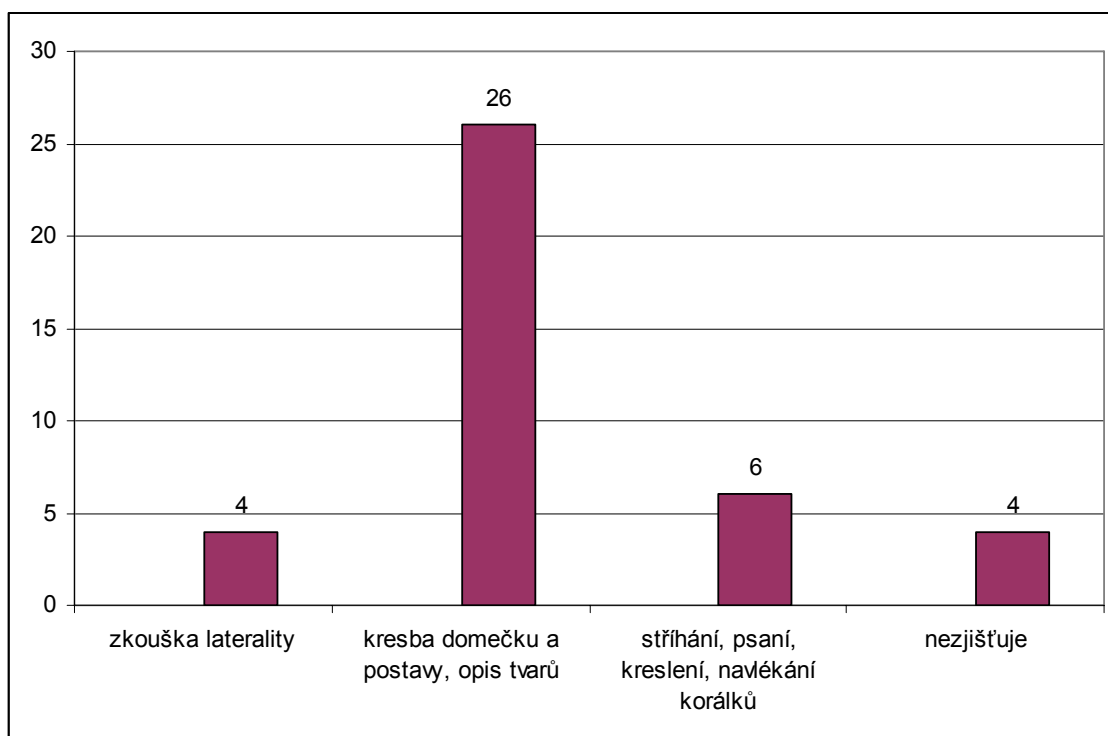
Otázka 2. Zajímáte se o problematiku leváctví? Vyhledáváte si informace o leváctví?

Graf 2-zájem o leváctví

Závěr: 30 % učitelů si informace vyhledává na internetu, v dostupné literatuře anebo od kolegyň. Většina učitelů (70 %) si informace vůbec nevyhledává. Jen pouhé 3 učitelky v dotazníku přiznaly, že si rozšíří své učitelské obzory a zajdou si literaturu vypůjčit.

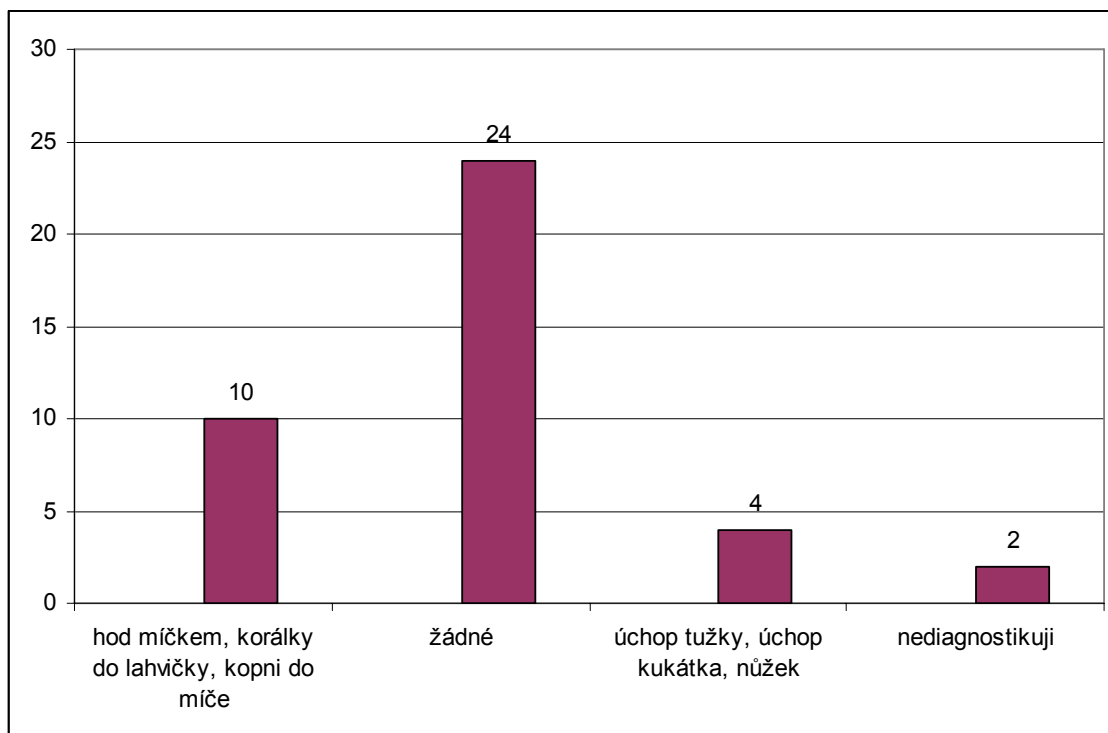
Otázka 3. Jakým způsobem zjišťujete u zápisu do 1. třídy, kterou rukou dítě píše?

Graf 3-způsoby zjišťování laterality

Závěr: Jak z grafu vyplývá, nejvíce učitelů používá kreslení postavy a domečku a opis tvarů jako nejčastější způsob zjišťování, kterou rukou dítě píše. Učitelé ale poznamenávají, že u zápisu není mnoho času, tudíž volí jednoduché a rychlé metody, jako například dotaz na rodiče. V případě nejasností se obrací na pedagogicko-psychologickou poradnu.

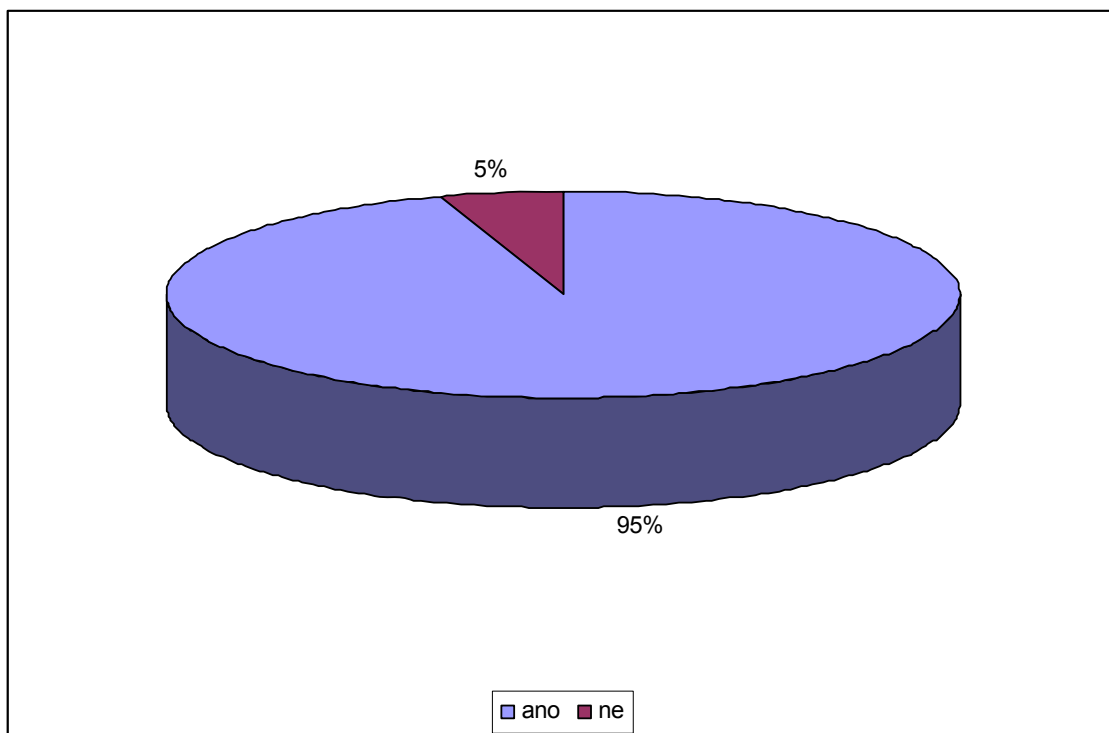
Otázka 4. Jaké konkrétní metody diagnostiky používáte?

Graf 4-metody diagnostiky

Závěr: K této otázce se vyjádřili respondenti záporně. 24 učitelů nezná žádné konkrétní metody diagnostiky a 2 vůbec nediagnostikují. 14 učitelů diagnostikuje, 10 používá činnosti z testu laterality od Z. Matějčka a Z. Žlaba a 4 učitelé používají aktivity, při kterých zjistí, kterou rukou dítě činnost provádí.

Otázka 5. Potřebuje levák nějaké zvláštní podmínky při psaní?

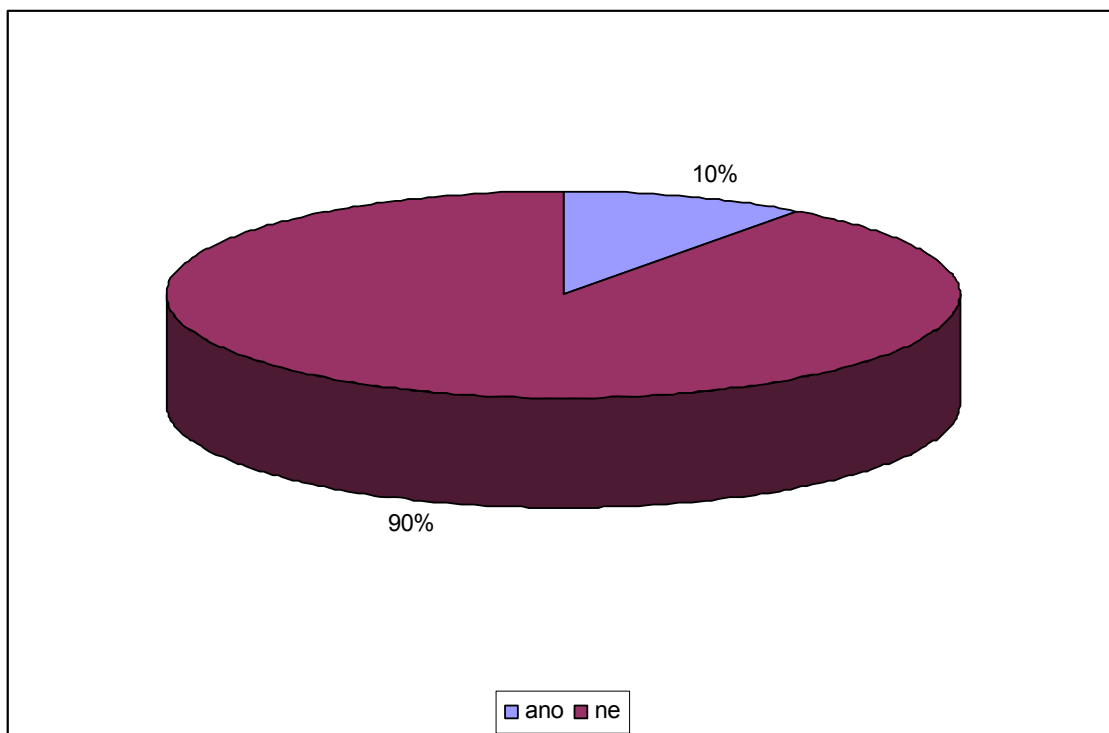

Graf 5-zvláštní podmínky pro psaní

Závěr: Většina odpovídajících si myslí, že leváci určitě potřebují jiné podmínky pro psaní než praváci. Pouze 2 učitelé se domnívají, že levák nepotřebuje zvláštní podmínky pro psaní a dodávají, že snad jen sedět vlevo.

Ráda bych ještě uvedla, že učitelé jednotně vypisovali tyto podmínky pro leváky při psaní: sklon sešitu – levý okraj výš, světlo z druhé strany než praváci, levá strana lavice, rychle zasychající pero, pohyb ruky při psaní předvádět i levou rukou, předeepsání v písance nalevo i napravo.

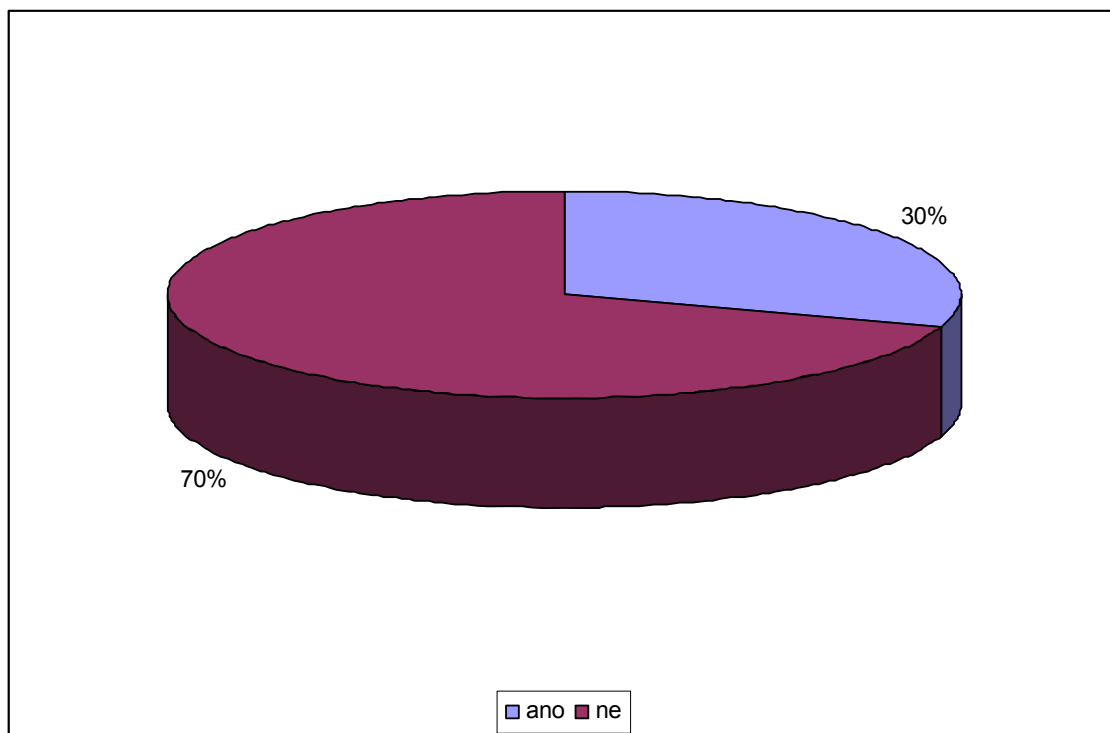
Otázka 6. Setkal/a jste se s rodiči, kteří chtěli své levoruké dítě přeučovat?

Graf 6-přeučování

Závěr: 90 % učitelů se s přeučováním leváka na pravou ruku už vůbec nesešlo, pouhých 10 % ano a to v případě vlastní zkušenosti na sobě samém.

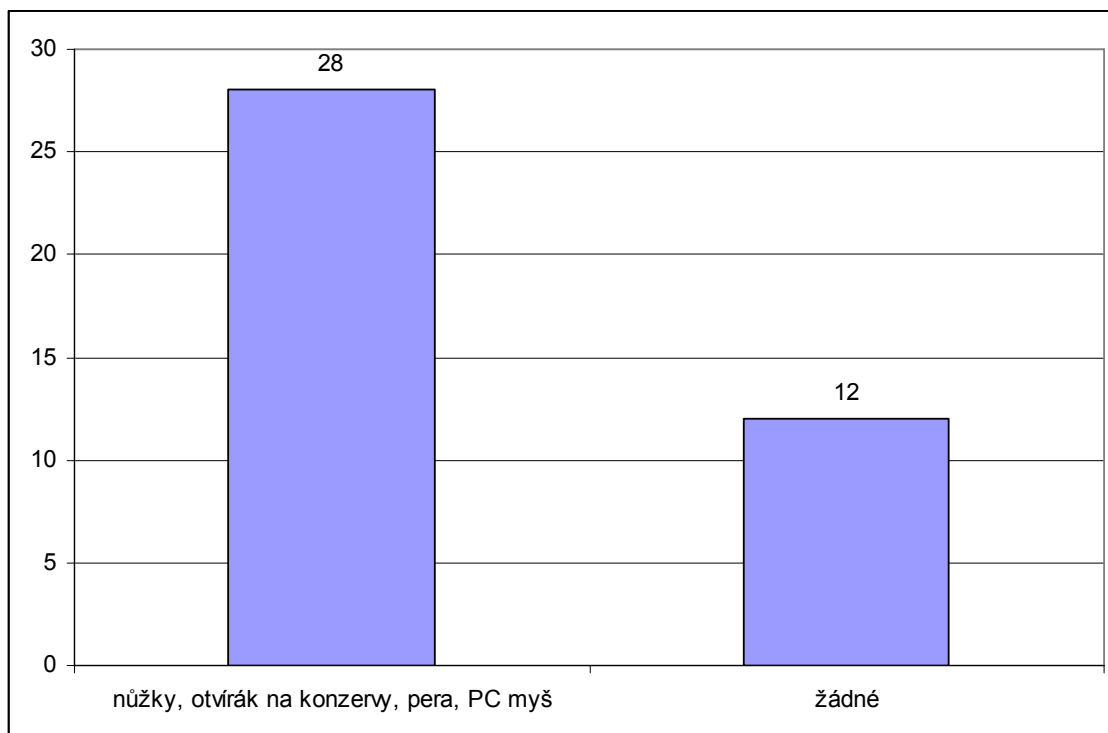
Otázka 7. Pozorujete zásadní rozdíly ve vývoji písma u leváků a praváků?

Graf 7-rozdíly ve vývoji psaní

Závěr: Z tohoto grafu vyplývá, že 70 % dotazovaných učitelů nevidí zásadní rozdíly v psaní levorukých a pravorukých žáků. Učitelé, kteří odpověděli ano, uvádějí tyto rozdíly: stojatý či obrácený sklon písma, písmo je méně vzhledné, kostřbaté, nedotažená písmena, většinou píše velkými písmeny, hůlkové písmo je pro ně snazší, problém při stejné velikosti malých nebo velkých písmen.

Otázka 8. Jaké pomůcky pro leváky znáte?

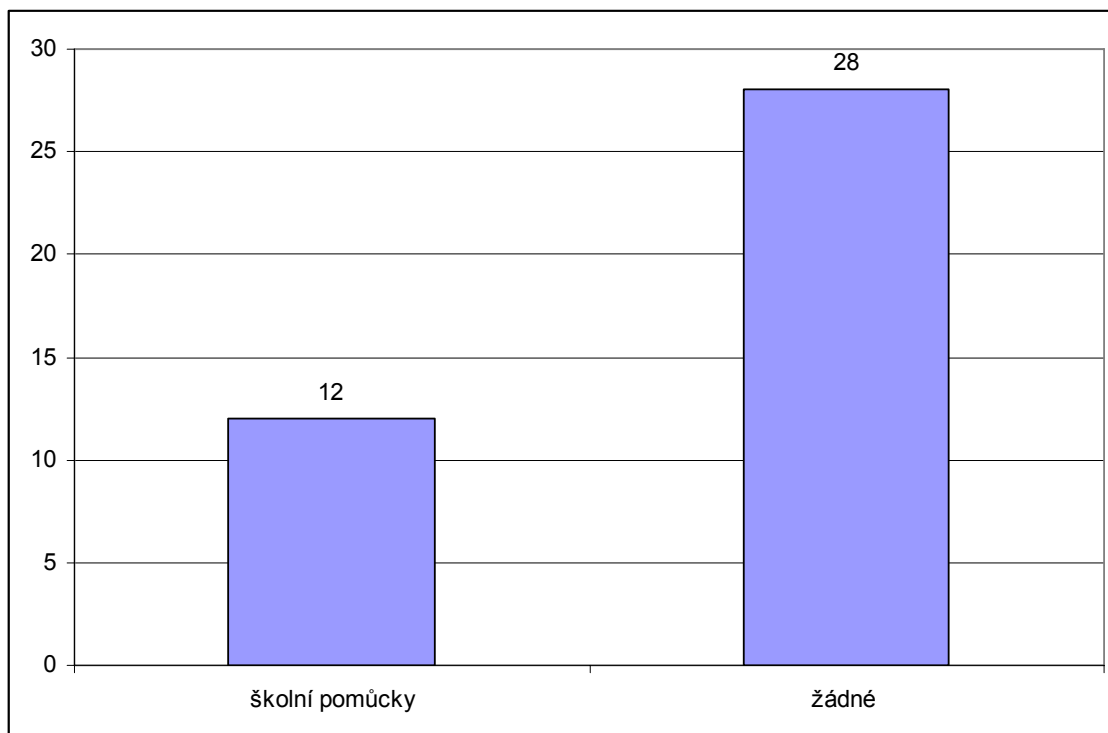
Graf 8-pomůcky pro leváky

Závěr: Informovanost o pomůckách pro leváky je podle grafu celkem dobrá.

12 učitelů nezná žádné, ale 28 učitelů zná nejméně 2 pomůcky. Mezi nejčastěji uváděné pomůcky patří nůžky, otvíráky na konzervy a psací náčiní.

Jedna dotazovaná napsala, že na jejich základní škole mají dokonce v počítačové učebně jeden počítač přímo pro leváky, u kterého se nemusí neustále přendávat PC myš z pravé na levou stranu a obráceně, i osvětlení je z pravé strany, aby levák viděl na svoji práci.

Otázka 9. Jaké školní pomůcky pro leváky využíváte během výuky psaní?

Graf 9-školní pomůcky pro leváky

Závěr: Školní pomůcky pro leváky využívá pouze 11 učitelů, tedy 28 %, celých 72 % učitelů nepoužívá pomůcky. V praxi jsou nejčastěji používána pera pro leváky, nástavce na tužky a písanky pro leváky.

Otázka 10. Chybí Vám nějaká pomůcka během výuky, kterou leváci určitě potřebují, a není k zakoupení?

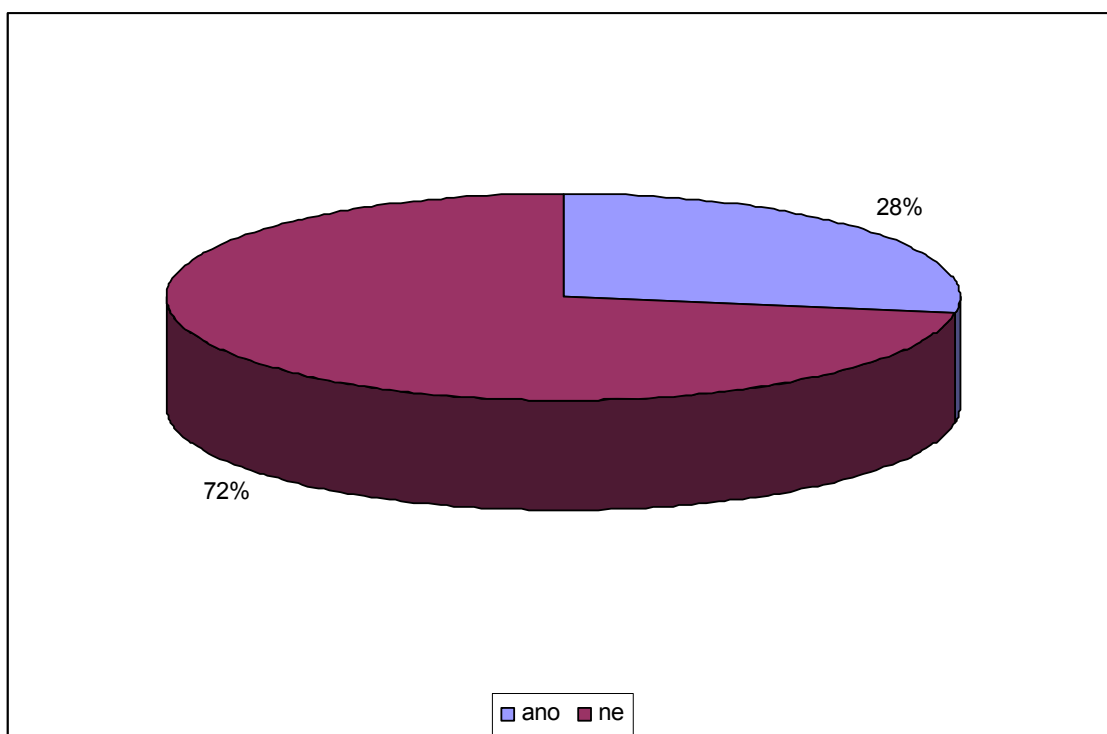
Závěr: U této otázky nemusím uvádět graf, neboť všech 40 učitelů odpovědělo, že žádná pomůcka jim během školní praxe nechybí.

8.2 Dotazník pro studenty učitelství 1. stupně základní školy

Charakteristika výzkumného vzorku:

Dotazník vyplňovalo celkem 40 studentů učitelství 1. stupně základní školy, z toho byli 3 muži a 37 žen, praváci byli v převaze 34 k 6 levákům. Respondenti odpovídali na otázku, zda chtějí po ukončení studia nastoupit na základní školu a vyučovat. Z 40 dotazovaných chce jít do praxe 33 studentů.

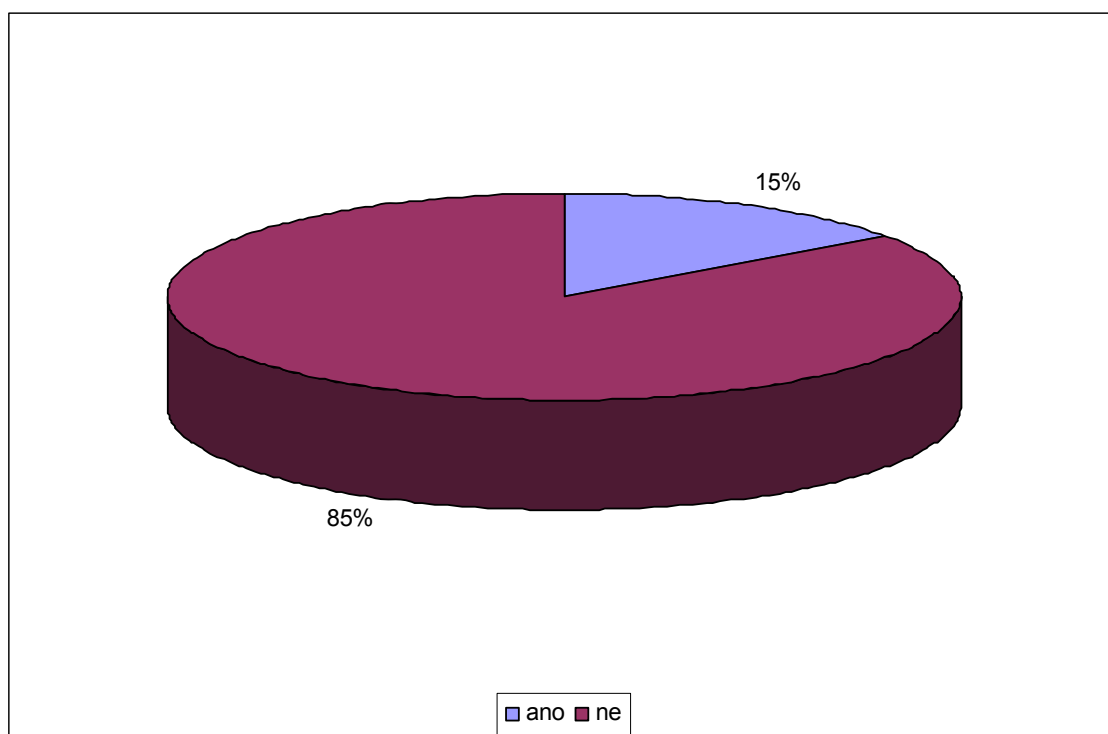
Otázka 1. Zúčastnil/a jste se nějakého speciálního kurzu, přednášky na fakultě na výuku dětí písících levou rukou?

Graf 10-absolvování kurzu

Závěr: O leváctví se 11 studentů (28 %) dozvědělo na fakultě během přednášek Speciální pedagogiky a Didaktiky prvopočátečního čtení a psaní. Pro studenty přednášky byly přínosné v seznámení s leváky, s metodikou práce a užitečnými radami z praxe.

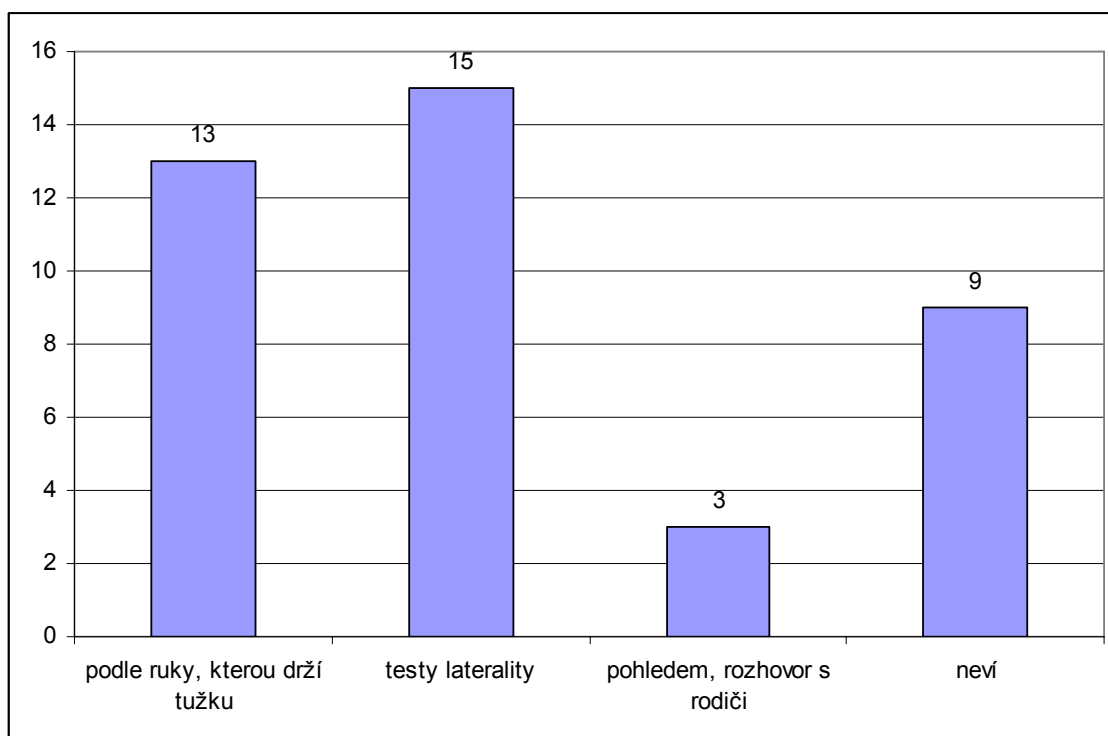
Otázka 2. Zajímáte se o problematiku leváctví? Vyhledáváte si informace o leváctví?

Graf 11-zájem o leváctví

Závěr: Zájem budoucích učitelů o leváctví není velký, 34 studentů (85%) se o leváctví nezajímá vůbec. S ohledem, že by studenti chtěli jít učit, alespoň polovina z nich psala o předsevzetí, že si informace vyhledají.

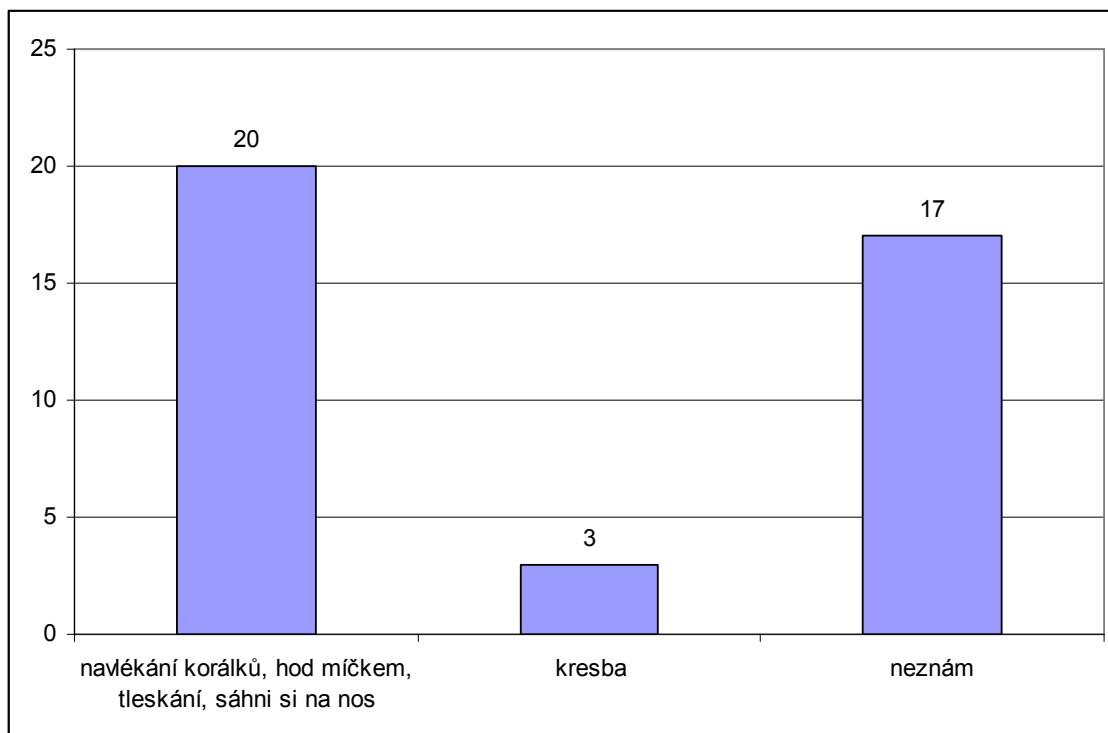
Otázka 3. Jakým způsobem budete zjišťovat u zápisu do 1. třídy, kterou rukou dítě píše?

Graf 12-způsoby zjišťování laterality

Závěr: Výsledky této otázky dopadly velice dobře. 31 studentů ví, jakým způsobem bude zjišťovat laterality dítěte. Z nich 13 studentů bude sledovat ruku, kterou dítě píše. 15 studentů použije testy laterality od Z. Matějčka a Z. Žlaba. Nejjednodušší a zároveň nejrychlejší metodu volí 3 studenti a to pohled na dítě během psaní a rozhovor s rodiči. 9 studentů zatím neví, jakým způsobem by zjistil laterality dítěte.

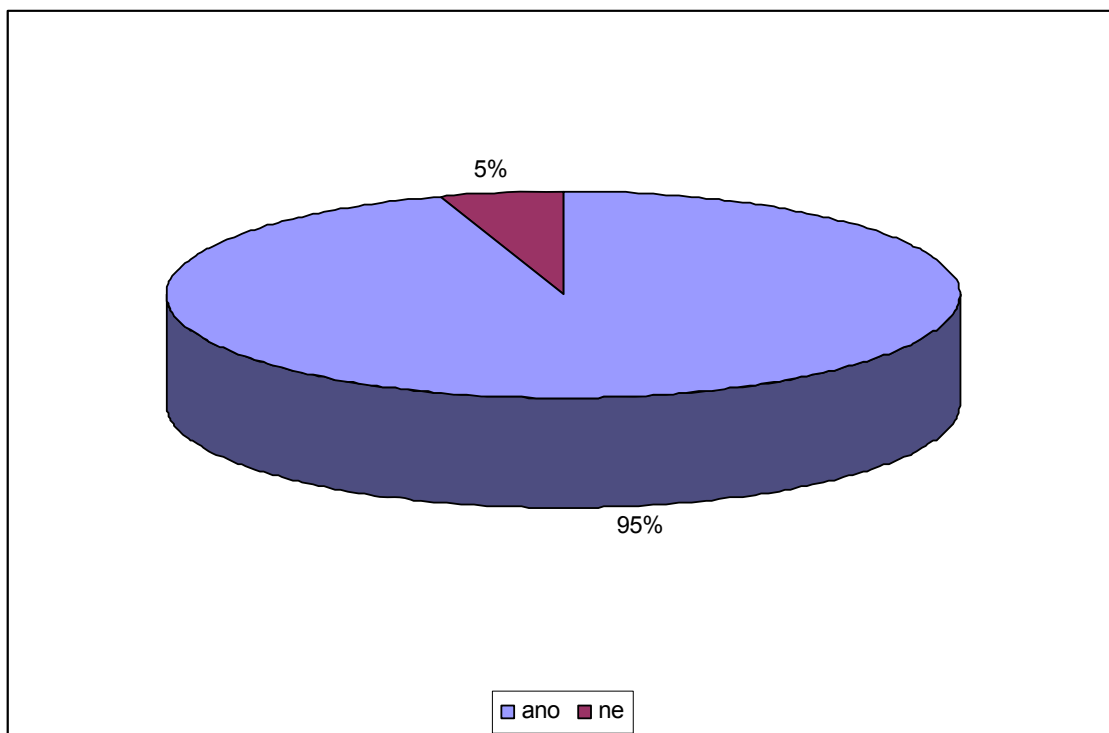
Otázka 4. Jaké konkrétní metody diagnostiky laterality byste použili?

Graf 13-metody diagnostiky

Závěr: Zde 23 respondentů uvedlo mnoho metod ke zjišťování laterality, především navlékání korálek, tleskání a kresbu. 17 studentů nezná konkrétní metody diagnostiky laterality.

Otázka 5. Potřebuje levák nějaké zvláštní podmínky při psaní?

Graf 14-zvláštní podmínky pro psaní

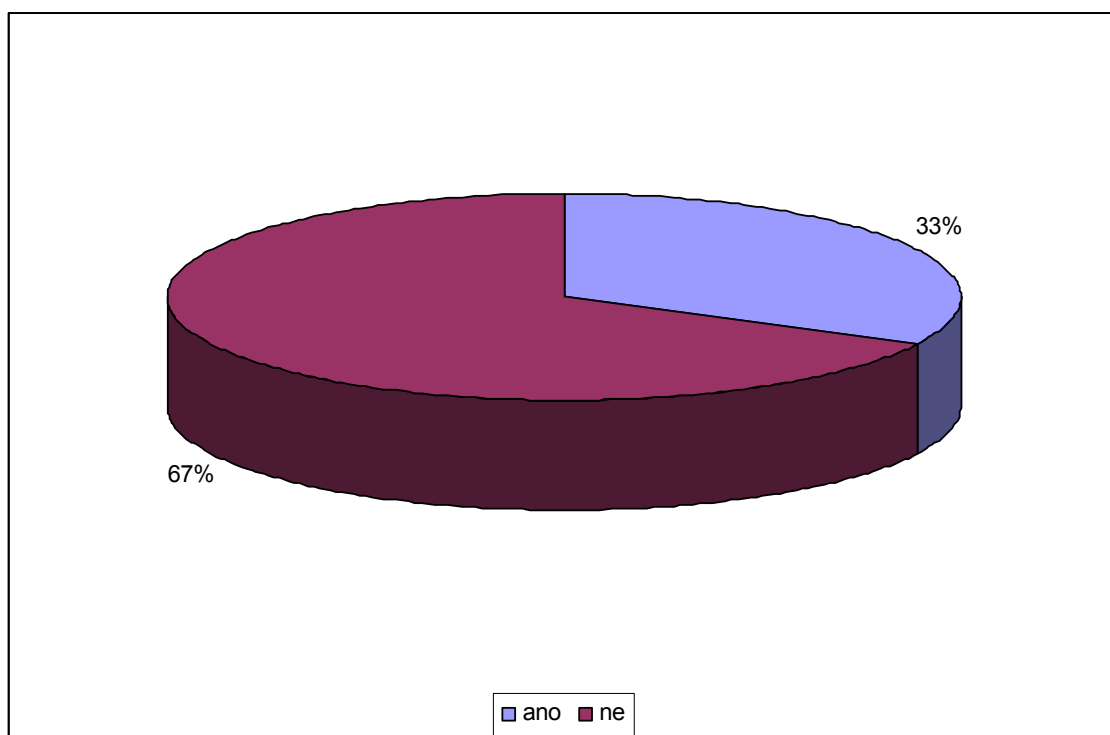
Závěr: 95% dotázaných odpovědělo, že leváci potřebují jiné podmínky při psaní než praváci a to především sedět vlevo v lavici, světlo a sklon sešitu obráceně než pravák, trojhranné psací náčiní.

2 leváci, tedy zbývajících 5%, odpověděli, že k psaní nepotřebují žádné zvláštní podmínky pro psaní.

Otázka 6. Setkal/a jste se během praxe s učiteli či s rodiči, kteří chtěli levoruké dítě přeučovat?

Závěr: U této otázky graf není nutný, neboť všichni studenti se shodli na jednotné odpovědi, že se s přeučováním vůbec nesetkali.

Otázka 7. Všiml/a jste si zásadních rozdílů ve vývoji písma u leváků a praváků během praxe?

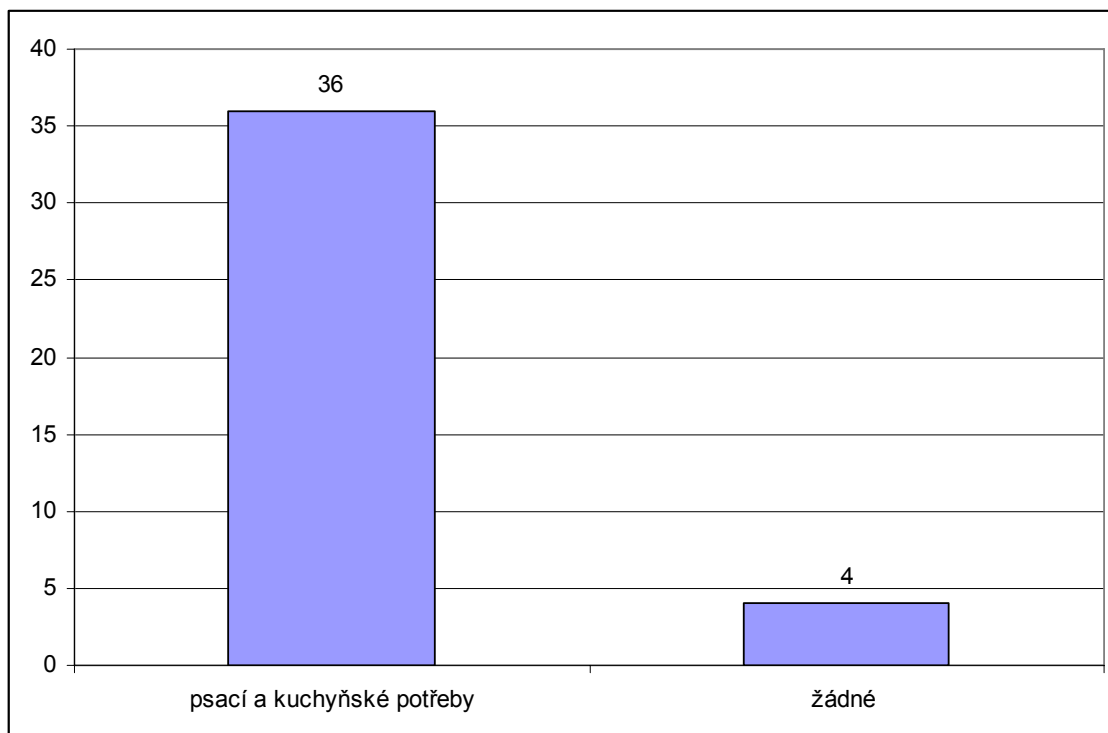

Graf 15-rozdíly ve vývoji písma

Závěr: Z celkového počtu dotazovaných se 33% studentů domnívá, že leváci mají jiné písmo než praváci, především ve sklonu a v úhlednosti.

67% studentů nevidí žádné rozdíly.

Otázka 8. Jaké pomůcky pro leváky znáte?

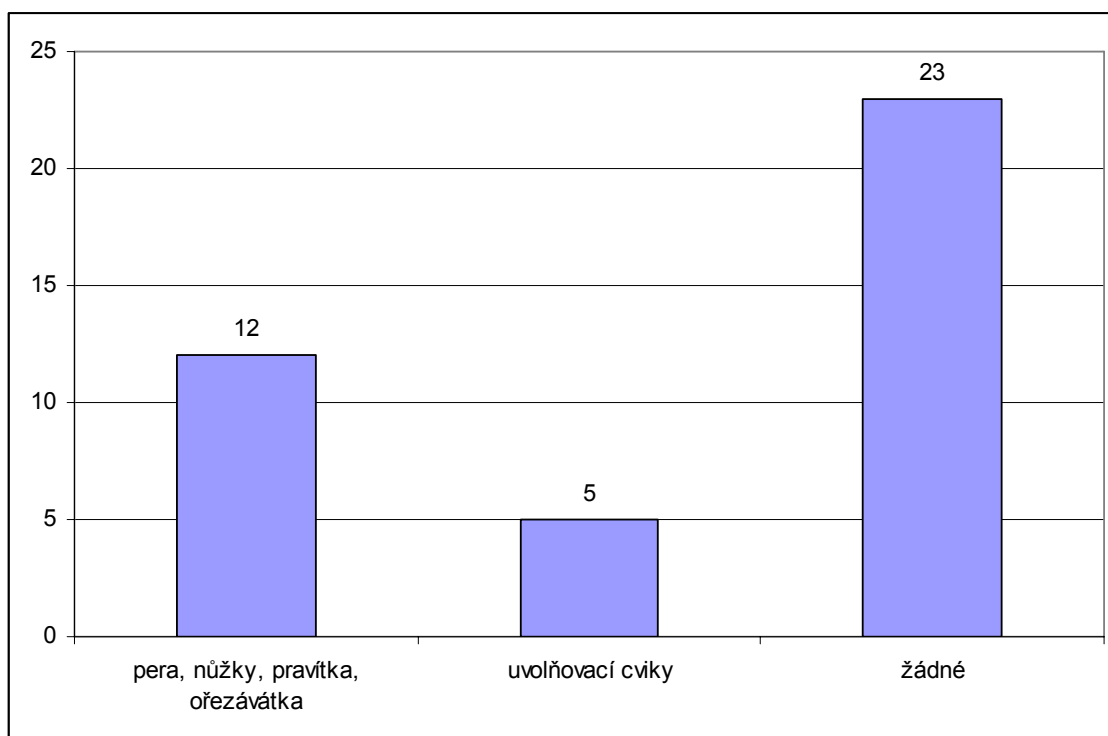

Graf 16-pomůcky pro leváky

Závěr: Dotazovaní nejčastěji vypisovali tyto pomůcky: trojhranná pera, otvíráky na konzervy, škrabky a nůžky.

Pouze 4 studenti neznají žádnou pomůcku pro leváky.

Otázka 9. Jaké školní pomůcky pro leváky využíváte/budete využívat během výuky psaní?

Graf 17-školní pomůcky pro leváky

Závěr: Informovanost budoucích učitelů o školních pomůckách pro leváky není zrovna velká. Celkem 17 studentů zná pera, nůžky, pravítka a uvolňovací cvíky pro leváky, ale 23 budoucích učitelů nezná žádné pomůcky vhodné do výuky.

Otázka 10. Chybí Vám nějaká pomůcka během výuky, kterou leváci určitě potřebují, a není k zakoupení?

Závěr: K této otázce není nutný graf, neboť je tu shoda s minulou otázkou.

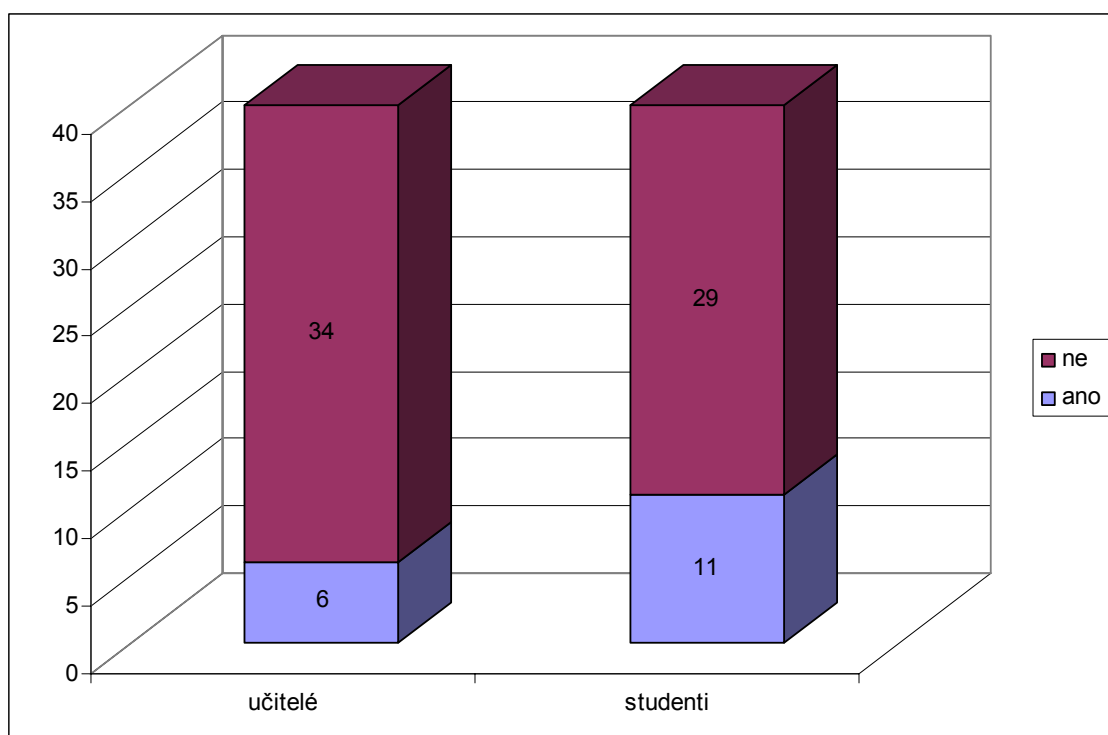
17 studentů zatím nemůže odpovědět, protože ještě nemají dostatek zkušeností z praxe.

23 studentů, stejně jako u minulé otázky, neví a nepotřebuje pomůcky během výuky.

8.3 Porovnání vybraných otázek z dotazníků od učitelů a studentů

Pro porovnání jsem z dotazníků zvolila odpovědi na otázky č. 1, 2, 3, 5 a 9, které jsou podkladem pro ověření mnou zvolených výzkumných předpokladů.

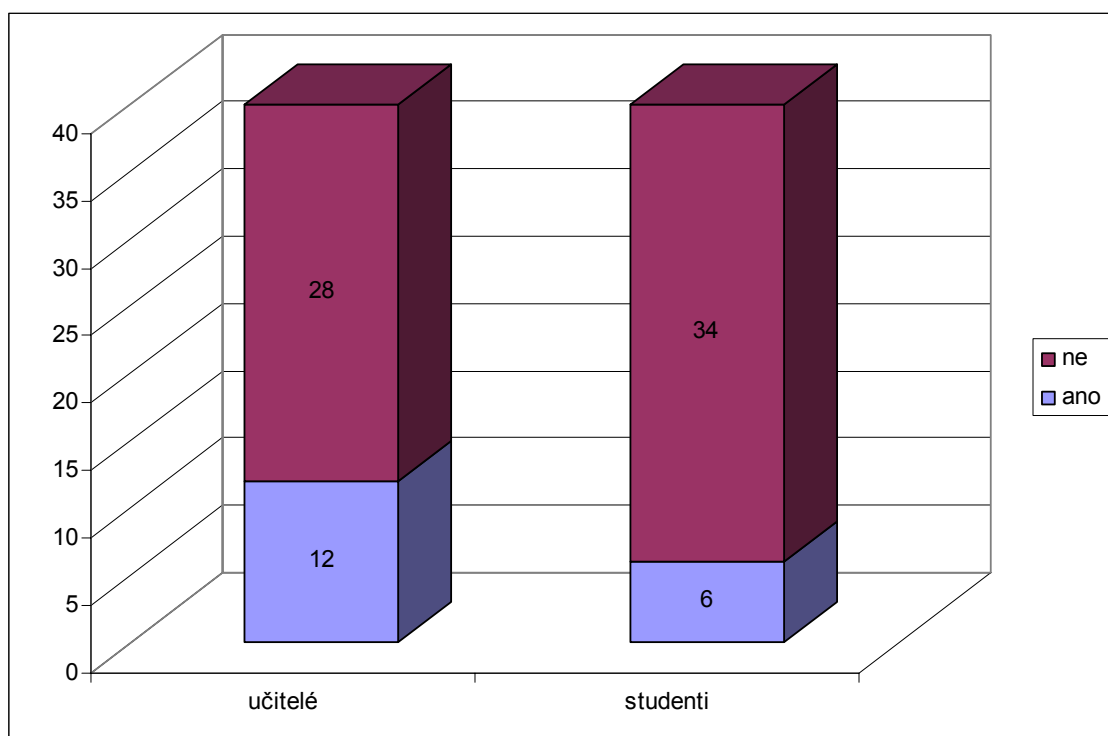
Otázka 1. Zúčastnil/a jste se nějakého speciálního kurzu na výuku dětí písčích levou rukou?

Obrázek 14-absolvování kurzu učitelé x studenti

Závěr: V porovnání absolvování kurzu na výuku dětí písčích levou rukou mezi učiteli a studenty není velký rozdíl. Většina studentů a učitelů nebyla vzdělána, jak s žáky pracovat a ani jak žákům pomáhat při psaní. Dle mého názoru je toto zjištění nedostačující, neboť levorukých dětí přibývá a učitelé nejsou připraveni a neuvědomují si, že levák není to samé jako pravák, tudíž mu psaní půjde bez problémů.

Otázka 2. Zajímáte se o problematiku leváctví? Vyhledáváte si informace o leváctví?

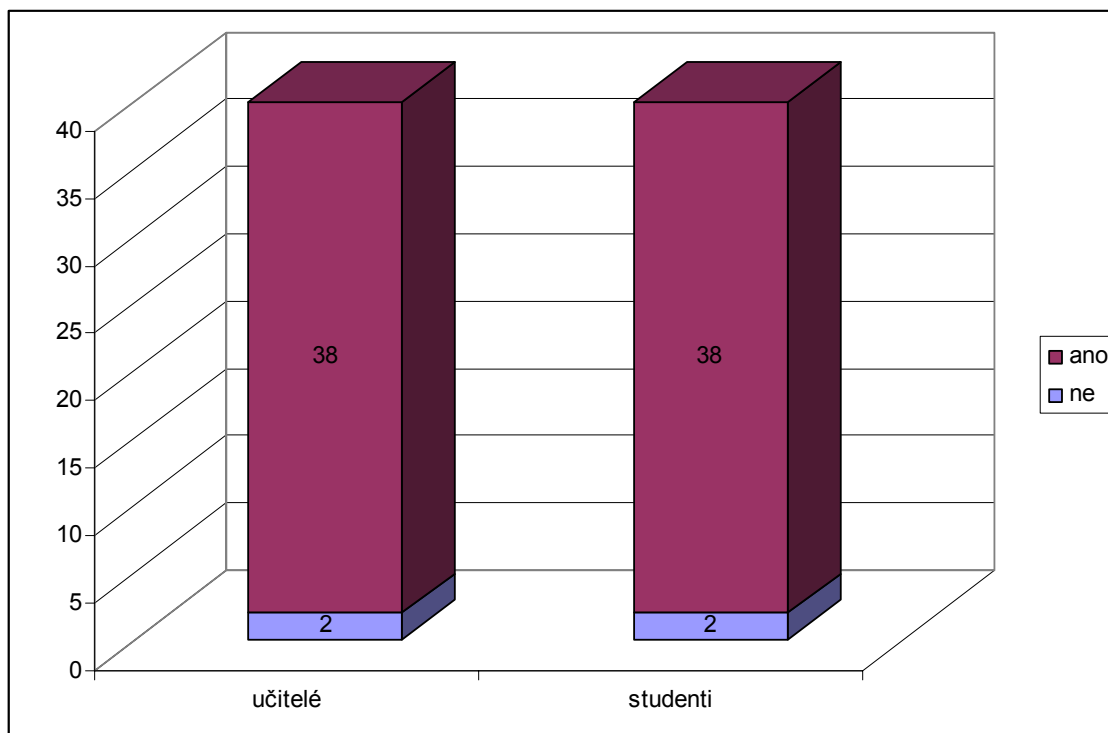
Obrázek 15-zájem o leváctví učitelé x studenti

Závěr: 34 ze 40 dotazovaných studentů se o leváctví nezajímají a informace si nezjišťují. U učitelů v praxi to vypadá o něco lépe, o leváctví se zajímá 12 ze 40 dotazovaných učitelů.

Otázka 3. Jakým způsobem zjišťujete / budete zjišťovat u zápisu do 1. třídy, kterou rukou dítě píše?

Závěr: Z odpovědí ve vyplněných dotaznících je patrné, že tato činnost u zápisu nevymizí a je stále potřeba, neboť studenti i učitelé mají mnoho způsobů a připravených činností, kterými zjišťují u dítěte vedoucí ruku. Studenti i učitelé se shodují v těchto činnostech: testy laterality, malování obrázku a postavy a psaní.

Otázka 5. Potřebuje levák nějaké zvláštní podmínky při psaní?

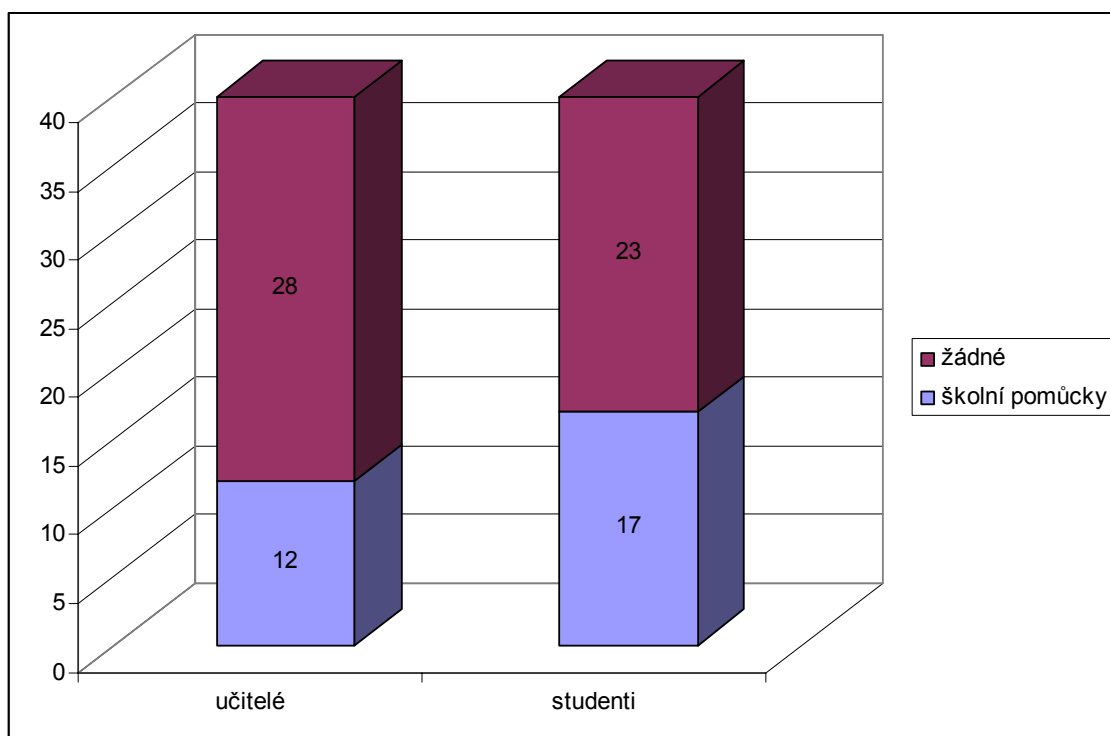

Obrázek 16-potřeba jiných podmínek pro psaní učitelé x studenti

Závěr: U této otázky je z grafu patrná jasná shoda. Téměř všichni studenti i učitelé odpověděli, že levák potřebuje odlišné pracovní podmínky při psaní než pravák. Jsem potěšena, že si respondenti uvědomují rozdíl mezi levákem a pravákem.

Obě dotazované skupiny vypsaly tyto podmínky pro psaní leváků: sedět vlevo v lavici, levý roh sešitu nahoru a světlo z druhé strany než pravák, rychle zasychající pero a trojhranné psací náčiní. Učitelé ještě dodávají, aby se levákům pohyby ruky při psaní ukazovaly levou rukou a v písance měli předepsáno písmeno nalevo i napravo, což tuto výhodu některé písanky mají.

Otázka 9. Jaké školní pomůcky pro leváky využíváte / budete využívat během výuky psaní?

Obrázek 17-školní pomůcky učitelé x studenti

Závěr: Je zřejmé, že odpovědi budoucích učitelů a učitelů v praxi se téměř shodují. V praxi se pomůcky pro leváky skoro nepoužívají.

Menší část studentů a učitelů doporučuje žákům pera pro leváky, nástavce na tužky a písanky pro leváky.

Učitelé ještě znají pravítko s obrácenou stupnicí, ale to označují jako nemožné, neboť v 1. třídě může dojít u dítěte k špatnému pochopení osy, je doporučováno od vyšších ročníků.

8.4 Vyhodnocení výzkumných předpokladů

Výzkumné předpoklady, které jsem si stanovila, jsem pomocí výzkumu potvrdila z 75 %. Na základě zjištěných dat můžeme potvrdit tyto výzkumné předpoklady:

- Učitelé zjišťují laterálníitu dětí před zahájením školní docházky.
- Učitelé poskytují levákům zvláštní podmínky pro psaní a vnímají rozdíl mezi levorukým a pravorukým písmem.
- Učitelé využívají pomůcky pro levoruké žáky a v jejich nabídce se orientují.

Poslední výzkumný předpoklad podpořit nemůžeme.

- Učitelé se zajímají o problematiku leváctví.

9. Kazuistiky

V této kapitole bych ráda uvedla kazuistiky 3 dětí. Jedná se o dva chlapce a jednu dívku, u dvou dětí je jasná dominance levé ruky, jedno dítě má zatím nevyhraněnou lateralitu, ale jeho vývoj směřuje k leváctví.

Kazuistiky jsem zpracovala na základě rozhovoru s rodiči, především s matkami, a s paní učitelkou z mateřské školky.

Na základě uvedených kazuistik můžeme říci, že u všech dětí převažuje leváctví, levá ruka je pro dítě dominantní. Jejich okolí chápe leváctví jako přirozené a jsou vychovávání v dobrém prostředí.

Jsem velice potěšena, že dnešní společnost už nevnímá leváctví jako něco špatného. Dnes se nechává volně plynout spontánní vývoj dítěte a nijak se dítě neovlivňuje, aby psalo levou či pravou rukou. Dítě bychom měli podporovat a ujišťovat, že není důležité, kterou rukou drží lžičku nebo pastelku, ale že záleží na tom, jak se umí najíst a co krásného umí namalovat.

9.1 Kazuistika 1. dítěte

Údaje o dítěti

Pohlaví: chlapec

Věk: 3 roky, 5 měsíců

Bydliště: Praha

Levák x pravák x nevyhraněná lateralita-směřuje k leváctví

Údaje o rodině

Vzdělání rodičů: matka SŠ, otec VŠ

Lateralita rodičů: matka levák x pravák, otec levák x pravák, děda levák

Postoj rodičů ke vzdělání: pozitivní

Počet sourozenců: 1

Pozice dítěte v rodině: nejstarší

Další osoby, které se podílejí na výchově dítěte: žádné

Jak rodina funguje, styl výchovy a denní režim: Matka je na mateřské dovolené s mladší dcerou, které je rok. Chlapce dává na 3 dny v týdnu do školky. Školka je soukromá a dětem se velmi věnují.

Otec přichází z práce večer, matce se snaží pomáhat, víkendy tráví společně.

Volný čas a zájmy dítěte: Chlapec od malinka je velice živý a aktivní, rád maluje a staví z kostek. Rád si nechává číst knížky od rodičů a vše si vysvětluje a popisuje po svém. S matkou chodí plavat do plavecké školičky.

MŠ

Charakteristika dítěte, jak se jeví v MŠ: Občas se chlapec sekne a nechce nic dělat, je potřeba mu vše důkladně vysvětlit a počkat, když se vzteká. S ostatními dětmi vychází dobře, hračky půjčuje a do společných aktivit vstupuje rád a nebojí se.

Pohled učitelů na dítě v MŠ: Tužku bere do levé ruky častěji než do pravé, stříhá levou rukou, kostky též staví levou. Občas použije pravou ruku, ale spíš jako pomocnou té levé při obtížnějších činnostech, ale to se nám jeví jako přirozené. Předběžně lze říci, že se chlapec začíná jevit jako levák, určitě ho nenutíme používat pravou.

Paní učitelky chlapce pozorují, aby nedržel tužku křečovitě a nekřivil si ruku, občas zapojí protažení ruky a celé paže.

Spolupráce rodiny se školkou: vyhovující

Vyšetření v PPP: chlapec zatím nebyl vyšetřen

9.2 Kazuistika 2. dítěte

Údaje o dítěti

Pohlaví: chlapec

Věk: 5 let, 4 měsíce

Bydliště: Praha

Levák x pravák x nevyhraněná laterálita

Údaje o rodině

Vzdělání rodičů: matka SŠ x VŠ, otec SŠ x VŠ

Lateralita rodičů: matka levák x pravák, otec levák x pravák

Postoj rodičů ke vzdělání: pozitivní

Počet sourozenců: 2

Pozice dítěte v rodině: nejstarší dítě

Další osoby, které se podílejí na výchově dítěte: žádné

Jak rodina funguje, styl výchovy a denní režim: Chlapec má 2 mladší sourozence.

Matka popsala, že při porodu chlapce měla komplikace, chlapec byl přidušen pupeční šňůrou a musel být oživován. Vyvíjel se však bez potíží. Před dosažením 2. roku si rodiče začali všimnout, že používá častěji levou ruku nebo je nerozhodný.

Matka je s dětmi doma.

Volný čas a zájmy dítěte: Chlapec je menšího věku a je drobnější, ale jinak je to zdravé dítě. Je velmi vynalézavý a kreativní, v mateřské školce chodí do výtvarného kroužku.

MŠ

Charakteristika dítěte, jak se jeví v MŠ: Chlapec kolem 3. roku ještě váhal, kterou rukou bude vykonávat činnosti. Při jednoduchých naučených činnostech (např. česání, čištění zubů, otevírání dveří) používal občas i pravou ruku. Motoricky náročnější činnosti (např. zalévání květin, stříhání, krájení nožem) zvládal levou, je zde potřeba šikovnější ruky a především soustředění.

Pohled učitelů na dítě v MŠ: Učitelé s chlapcem a ostatními pravorukými dětmi pracují stejně, žádné vyčleňování levorukého jedince z kolektivu, ostatní děti vnímají chlapce též normálně. Při kreslení chlapec drží tužku v levé ruce.

Spolupráce rodiny se školkou: dobrá komunikace s rodiči

Vyšetření v PPP: nebyl diagnostikován

9.3 Kazuistika 3. dítěte

Údaje o dítěti

Pohlaví: dívka

Věk: 6 let

Bydliště: Praha

Levák x pravák x nevyhraněná lateralita

Údaje o rodině

Vzdělání rodičů: matka SŠ x VŠ, otec SŠ x VŠ

Lateralita rodičů: matka levák x pravák, otec levák x pravák

Postoj rodičů ke vzdělání: kladný, dceru povzbuzují ve vzdělání

Počet sourozenců: 2

Pozice dítěte v rodině: nejstarší dítě

Další osoby, které se podílejí na výchově dítěte: žádné, příležitostně prarodiče

Jak rodina funguje, styl výchovy a denní režim: Matka má zkrácený pracovní poměr, tudíž dceru vyzvedává dřív ze školní družiny a tráví spolu odpoledne. Otec se dceři věnuje po práci a především o víkendech, kdy celá rodina podniká výlety a navštěvují prarodiče.

Volný čas a zájmy dítěte: Dívka má v úterý kroužek keramiky a ve čtvrtek chodí na flétnu do základní umělecké školy. Ráda jezdí na kole, bruslích, maluje a čte.

MŠ

Charakteristika dítěte, jak se jevílo v MŠ: Dívka měla už z domova jasno v tom, kterou rukou bude psát. Její vedoucí ruka byla od začátku levá. Tužku do pravé ruky přendávala jen výjimečně, upřednostňovala vždy levou ruku.

Pohled učitelů na dítě v MŠ: S dívkou nebyly problémy, je obětavá a velmi kamarádká. Tužku brala do levé ruky, v tom ji nikdo nebránil. Do míče kopala též levou nohou.

Spolupráce rodiny se školou: Kontakt rodiny a zájem o dítě v pořádku.

Vyšetření v PPP: dívka nebyla vyšetřena

ZŠ

Charakteristika dítěte v 1.třídě: Během prvního týdnu si dívka zvykala na nové prostředí, ve třídě se jí z počátku stýskalo po hračkách ze školky, ale díky spolužákům a novým kamarádkám se stýskání vytratilo.

Paní učitelka častěji dívce pomáhala, především zapojila uvolňovací cviky pro ruku a celou paži, dívka psala často na velkou tabuli.

V příloze č. 3 a 4 uvádím ukázkou pracovních listů od paní učitelky.

Závěr

Otázka leváctví a psaní levou rukou se týká poměrně velké skupiny školních dětí, protože v dnešní době píše levou rukou každé desáté dítě. Leváctví bereme úplně jako věc přirozenou a snažíme se leváka podporovat stejně jako praváka. Leváci se za svoji odlišnost nestydí a neskrývají ho. Ve škole se levorukým dětem snažíme pomáhat zvláště při psaní. Každý učitel by se měl pokusit alespoň naznačovat jednotlivé tahy písmen i levou rukou a s levákem je dostatečně procvičovat.

Hlavním tématem mé diplomové práce byla lateralita a metodika práce s žákem na počátku školní docházky. V teoretické části jsem pracovala s pojmy lateralita, diagnostikování laterality a s metodami práce s levorukým žákem.

Na základě teoretické části jsem formulovala výzkumné předpoklady, které byly v praktické části pomocí výzkumu potvrzeny nebo vyvráceny. Dílčí část mé práce se zabývá možnostmi práce a průpravnými cviky. Grafomotorické pracovní listy, které jsem začlenila jako ukázkou do přílohové části, jsou vhodné k použití pro nácvik a následné rozvíjení grafomotoriky u dětí jak levorukých, tak pravorukých.

Praktická část je doplněna kazuistikami 3 dětí, které jsem měla možnost pozorovat a vidět, jak se u nich projevuje jejich leváctví.

Já sama jsem levák a nikdy jsem neměla ve škole při psaní problémy, pouze doma jsem nikdy neotevřela konzervu a neoškrábala brambory pomocí pravorukých nástrojů. Nejsme jiní, jen potřebujeme ulehčit některé činnosti díky pomůckám a předmětům určeným jenom pro nás, tedy pro leváky.

Díky této práci jsem získala nové znalosti a zkušenosti, ujasnila si pojmy spojené s lateralitou, objevila principy jednoduché diagnostiky a nové pomůcky při vzdělávání leváků. Tyto znalosti budou velmi užitečné pro moji budoucí učitelskou praxi a také při konzultaci s rodiči.

Literatura

ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let.* Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-614-4

DRNKOVÁ, Z., SYLLABOVÁ, R. *Záhada leváctví.* Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0113-6

ERIKSON, E.H. *Childhood and society.* New York, 1963

HEALEY, J.M. *Leváci a jejich výchova.* Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-701-9

KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I.* Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-41-9

KOUKOLÍK, F. *Mozek a jeho duše.* Praha: Makropulos, 1997. ISBN 80-86003-08-6

KŘIŠŤANOVÁ, L. *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou.* Hradec Králové: Gaudeamus, 1985. ISBN 80-7041-205-4

KŘIVÁNEK, Z., WILDOVÁ, R. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní.* Praha: Pedf UK, 1998. ISBN 80-86039-55-2

MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství.* Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0

MATĚJČEK, Z., ŽLAB, Z. *Zkouška laterality.* Bratislava, 1972.

SOVÁK, M. *Laterality jako pedagogický problém.* Praha: SPN, 1962. ISBN 14-613-62

SOVÁK, M. *Výchova leváků v rodině.* Praha: SPN, 1985. ISBN 14-314-85

SOVÁK, M. *Výchovné problémy leváctví.* Praha: SPN, 1960.

SYNEK, F. *Záhady levorukosti.* Praha: Horizont, 1991. ISBN 40-013-91

TYMICOVÁ, H. *Nauč mě číst a psát.* Praha: SPN, 1985

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie.* Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

VODIČKA, I. *Nechte leváky drápat.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-479-3

ZELINKOVÁ, O. *Dyslexie v předškolním věku?* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-321-5

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací plán*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X

ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7

Internetové zdroje

<http://bockova.blog.idnes.cz/c/147529/Dnes-je-Mezinarodni-den-levaku-tedy-vsechno-nejlepsi-kolegove.html> (citováno 1. 2. 2012)

<http://life.ihned.cz/c1-52428760-jak-se-zije-levakum-a-proc-je-jejich-pravou-rukou-leva> (citováno 1.2.2012)

http://hudebnisvet.cz/elektrickebaskytarybaskytaryprolevaky-c-29_68_143.html (citováno 1.2.2012)

<http://obchodprolevaky.cz/> (citováno 13.2.2012)

<http://prolevaky.cz/> (citováno 13.2.2012)

<http://www.levaruka.cz/> (citováno 13.2.2012)

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1 dotazník pro učitele

Příloha č. 2 dotazník pro studenty učitelství

Příloha č. 3 pracovní list-jaro

Příloha č. 4 pracovní list-květy